

Henkirikosuhrien läheisten suru sekä selviytymistä edistävät ja estävät tekijät

Tanja Virta

Tampereen yliopistollinen sairaala

Marja Kaunonen

Tampereen yliopisto

Anna Liisa Aho

Tampereen yliopisto

Abstrakti

Henkirikoksen uhrina kuolee Suomessa vuosittain keskimäärin 95 henkilöä. Yhtä henkirikoksen uhria jää suremaan useita perheenjäseniä, ystäviä ja läheisiä. Henkirikoksen jälkeen läheisten suru on traumaattista ja pitkäkestoista. Yli puolet läheisistä kärsii yhdestä tai useammasta psyykkisestä häiriöstä jopa 10 vuotta menetyksen jälkeen. Sen vuoksi heidät tulee huomioida henkirikoksen sekundaarisina uhreina.

Tämä tutkimus on osa Tampereen yliopiston surututkimushanketta. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata henkirikosuhrien läheisten surua sekä heidän selviytymistään edistäviä ja estäviä tekijöitä. Tutkimusaineisto kerättiin elektronisella lomakkeella ja haastatteluiden avulla. Tutkimukseen osallistui 34 läheistä, joista kolme haastateltiin teemahaastatteluin. Tutkimusaineisto analysoitiin laadullisella sisällönanalyysillä.

Läheisten suruun liittyi traumaattista surua ja surusta särkymistä. Traumaattiseen suruun sisältyi voimakkaita tunteita, kokonaisvaltaista surukipua ja kiintymyssuhteen ylläpitämistä. Suru oli luonteeltaan aaltoilevaa. Surusta särkyminen ilmeni kadotettuna elämänilona ja elämässä selviytymisen vaikeutena, mutta toisaalta myöhemmin myös eteenpäin suuntautumisena.

Läheisten surussa selviytymistä edistivät oikeanlaisen tuen saaminen, sisäiset vahvuustekijät ja menetyksen myötä uudistuminen. Tukea

saatiin läheisiltä, ammattihenkilöiltä ja omasta yhteisöstä. Itsensä suojeleminen, omien luontevahvuuksien hyödyntäminen ja aktiivisena pysyminen edistivät selviytymistä. Menetyksen myötä uudistuminen ilmeni kokemuksena yhteydestä surmattuun, uuden realiteetin muodostumisena ja hyvyyden näkymisenä omassa elämässä.

Selviytymistä esti murhetaakan kantaminen. Läheiset kärsivät emotionaalisesti, jäivät surunsa kanssa yksin ja joutuivat yhteisöissään sosiaalisesti leimatuiksi. Oman surunsa ohella he huolehtivat surevista läheisistään. Lisäksi ammattihenkilöiden huono kohtaaminen ja elämänkohtaloiden kasaantuminen estivät läheisten selviytymistä. Läheiset kokivat elämän perustan järkkymistä, joka ilmeni arjessa selviytymisen vaikeuksina ja talouden epävakautena. Kuoleman julkinen riepottelu, raskas oikeudenkäynti ja tekijän olemassaolo aiheuttivat mielen uudelleen haavoittumista.

Tutkimustulokset luovat ymmärrystä läheisten surusta ja selviytymisestä henkirikoskuoleman jälkeen. Läheiset hyötyisivät erityisesti surun käsittelemiseen ja arjessa pärjäämiseen kohdennetusta tuesta. Tuloksia voidaan hyödyntää terveydenhuollon ja vertaistukitoiminnan kehittämisessä sekä henkirikosuhrien läheisiä kohtaavien ammattihenkilöiden koulutuksessa.

Avainsanat: henkirikos, läheiset, suru, selviytyminen

Tutkimuksen lähtökohdat ja aiempi tutkimus

Henkirikos on usein harkittu (Ganpat ym. 2011; UNODC 2011), mutta joskus myös harkitsematon (Smit ym. 2012) yksilöön kohdistuva väkivaltarikos, jonka seurauksena uhri kuolee (Rikoslaki 21/1995; Lehti & Kivivuori 2013). Henkirikosten seurantajärjestelmän (Lehti 2017) arvion mukaan Suomessa tapahtui vuonna 2016 yhteensä 82 henkirikosta. Vuosina 2006–2015 väkivallan uhrina kuolleita oli Suomessa vuosittain keskimäärin 95 henkilöä (Tilastokeskus 2016¹) eli noin kaksi henkilöä 100 000 asukasta kohden (Lehti & Kivivuori 2013; Tilastokeskus 2016; Lehti 2017). Vaikka yksittäisiin henkilöihin kohdistuvan henkirikollisuuden määrä on Suomessa

¹ ICD-10 X85-Y09 ja Y87.1

laskusuuntainen, se on väkilukuun suhteutettuna yhä Euroopan unionin kahdeksanneksi korkein ja keskimääräistä korkeampi myös kaikki Euroopan maat huomioiden. Suomen väkilukuun suhteutettuna korkea henkirikollisuuden taso on selitetty keski-ikäisten työttömien miesalkoholistien poikkeuksellisen korkealla rikollisuustasolla. (Lehti 2017.)

Yhtä henkirikoksen uhria jää suremaan useita perheenjäseniä, ystäviä tai muita läheisiä (Murphy 1996; Jacobs ym. 2016). Henkirikoskuolema aiheuttaa lisäkuormaa läheisten selviytymiselle, sillä väkivaltarikoksesta johtuviin kuolemantapauksiin sisältyy erityistä traumaattista surua. Esimerkiksi luonnonkatastrofiin verrattuna toisen ihmisen aiheuttama kuolema on tahallisempi hyökkäys ihmisen henkeä kohtaan ja se traumatisoi uhrin läheisiä emotionaalisesti (Armour 2006; Simpson & Coté 2006; Morrall ym. 2011). Henkirikoksen kautta tapahtuneessa menetyksessä kuolema on tapahtunut luonnottomasti (Baliko & Tuck 2008; Johnson 2010; Johnson 2012), väkivaltaisesti (Currier ym. 2006; Lichtenthal ym. 2013), umpimähkäisesti (Kübler-Ross & Kessler 2006), epäoikeudenmukaisesti (Kübler-Ross & Kessler 2006) ja tarkoituksettomasti (Currier ym. 2006).

Henkirikos on kuolintapana äkillinen ja yllättävä, minkä vuoksi läheiset voivat prosessoida menneisiin tapahtumiin liittyviä asioita hyvinkin pakonomaisesti ja pääsemättä pois negatiivisten ajatusten muodostamasta kehästä (van der Houwen ym. 2010a). Väkivaltaisen menetyksen prosessointi on hankalaa, sillä siihen liittyy myös uhrin kuolinhetkeen liittyvän kärsimyksen muisteleminen (Steeves & Parker 2007; Alarcão ym. 2008; Lichtenthal ym. 2013). Tästä johtuen kuolemaan ja uhriin liittyvä muistelutyö on ahdistavaa tai läheinen ei kykene muistelutyöhön lainkaan. Lisäksi suruprosessiin keskeisesti liittyvä merkityksen löytäminen kuolemalle voi estyä, mikäli rikosta ei saada ratkaistuksi esimerkiksi rikoksen tekijän löytymiseen liittyvistä syistä. (Armour 2002; Murphy ym. 2003; Alarcão ym. 2008; Steeves & Parker 2007.)

Traumaattisesta kuolintavasta johtuen henkirikosuhrien läheisillä esiintyy pidemmällä

aikavälillä menetykseen liittyviä negatiivisia ajatuksia, surun tunteen voimistumista ja masennusoireita (van der Houwen ym. 2010a). Henkirikoksen jälkeen läheiset kärsivät usein ahdistuneisuudesta, masennuksesta, posttraumaattisesta stressihäiriöstä, komplisoituneesta surusta sekä alkoholi- ja huumausaineriippuvuudesta (Asaro 2001). Lisäksi he voivat kokea erilaisia menetykseen liittyviä negatiivisia tunteita kuten vihaa, ärtyneisyyttä (Asaro 2001; Armour 2002) ja pelkoa (Armour 2002). Posttraumaattiset, negatiiviset oireet lisäävät myös henkirikosuhrien läheisten kuolleisuutta (Asaro 2001). Läheisten avun tarve tulee huomioida varhaisessa vaiheessa, sillä esimerkiksi masennusoireisto voi estää läheisiä hakeutumasta ammattiavun piiriin (Williams & Rheingold 2015).

Henkirikoskuolemasta johtuen läheiset joutuvat usein median ahdistelemiksi (mm. Baliko & Tuck 2008; Johnson 2012; Sharpe ym. 2012-2013). Kuoleman tapahduttua henkirikoksen seurauksena läheiset myös leimaantuvat muiden silmissä poikkeaviksi, sillä suurin osa henkirikoksista tapahtuu tuttavapiirissä ja usein sitä selittää alkoholi (Lehti 2017). Henkirikoskuoleman tuoman stigman myötä läheiset kokevat sosiaalisen verkostonsa katoamista. (Armour 2003; Steeves ym. 2007; Bailey ym. 2013a.) Lähipiiriltä saatu tuki koetaan riittämättömänä ja vääränlaisena (Steeves & Parker 2007; Baliko & Tuck 2008), eivätkä läheiset halua jakaa suruaan muille häpeän ja arvostelun kohteeksi joutumisen pelosta johtuen (Bailey ym. 2013a). Kuitenkin oman kokemuksen jakaminen auttaa surussa selviytymisessä (Baliko & Tuck 2008) kun taas puhumattomuus estää selviytymistä ja säilyttää menetyksen tuomaa henkistä taakkaa (Steeves & Parker 2007; Sharpe & Boyas 2011; Sharpe ym. 2012-2013). Terapeuttisen ja henkisen tuen saamisen nimenomaan muilta saman kokeneilta henkilöiltä on koettu edistävän läheisten selviytymistä (Wellman 2014).

Henkirikosuhrien läheisiin liittyvää tutkimusta on tehty vähän, joten heidän auttamistyössään on jouduttu soveltamaan tutkimustietoa liittyen muihin kuolintapoihin (Armour 2002). Erityisesti yksittäisten henkirikosten uhrien omaisten surua ja selviytymistä on tutkittu Suomessa vähän. Henkirikoksen sekundaarisina uhreina

omaiset kokevat olevansa huonossa asemassa verrattuna esimerkiksi suuronnettomuuksien ja joukkomurhien uhreihin ja omaisiin ja näiden saamiin kohdennettuihin erityispalveluihin. (Poijula 2010.)

Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata henkirikosuhrien läheisten surua ja selviytymistä. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaista henkirikosuhrien läheisten kokema suru on?
2. Mitkä tekijät edistävät läheisten selviytymistä henkirikoskuoleman jälkeen?
3. Mitkä tekijät estävät läheisten selviytymistä henkirikoskuoleman jälkeen?

Tutkimuksen tavoitteena on luoda ymmärrystä läheisten surusta ja selviytymisestä henkirikoskuoleman jälkeen. Tutkimuksesta saatua tietoa voidaan hyödyntää henkirikosuhrien perheiden ja läheisten auttamistyössä, terveydenhuollon ja vertaistukitoiminnan kehittämisessä sekä henkirikosuhrien läheisiä kohtaavien ammattihenkilöiden koulutuksessa.

Tutkimuksen toteuttaminen

Aineiston keruu

Tutkimuksesta tiedotettiin internetin suljetuilla keskustelupalstoilla (Facebookin suljetuissa vertaistukiryhmissä) sekä Huoma ry:n jäsenpostituslistalla. Tutkimusaineisto kerättiin elektronisen lomakkeen (e-lomake) ja haastatteluiden avulla. E-lomakkeeseen vastasi yhteensä 34 henkirikosuhrien läheistä lokakuusta 2014 syyskuuhun 2015

mennessä. E-lomakkeen taustamuuttujakysymyksissä tiedusteltiin osallistujan ikää, sukupuolta, perhetilannetta, terveydentilaa sekä koettuja sosiaalisia ja taloudellisia muutoksia henkirikoskuoleman jälkeen. Lisäksi kysyttiin osallistujan suhdetta surmattuun sekä surmatun perhetilannetta. Henkirikokseen liittyen osallistujilta kysyttiin menehtyneiden lukumäärää, kuolintapaa, langetetun tuomion laatua ja pituutta sekä saatuja vahingonkorvauksia. Lisäksi e-lomake sisälsi kolme avointa kysymystä, joissa läheistä pyydettiin kuvailemaan kokemaansa surua sekä selviytymistään edistäviä ja estäviä tekijöitä. Halutessaan läheinen sai jättää yhteystietonsa mahdollista tutkimushaastattelua varten. Haastatteluiden järjestämistä varten päätutkija oli yhteydessä osaan läheisistä sähköpostitse ja puhelimitse.

Tutkimuskohteena olevan ilmiön kuvailun syventämiseksi e-lomakkeeseen vastanneista läheisistä teemahaastateltiin kolmea läheistä, joista kaikki olivat naisia. Haastatteluiden teemat perustuivat e-lomakkeen kysymyksiin. Haastattelut kestivät 1–2 tuntia ja ne toteutettiin haastateltavien kotona heille sopivana ajankohtana. Ennen haastattelua läheisiltä kysyttiin suullinen suostumus haastatteluun osallistumisesta sekä lupa haastattelun nauhoittamiseen. Lisäksi heitä muistutettiin oikeudestaan keskeyttää haastatteluun osallistuminen. Kaikki haastattelut nauhoitettiin. Haastattelujen aikana tutkija teki omia muistiinpanoja ja tarkkaili haastateltavien jaksamista (eleitä, itkuherkkyyttä, vireystilaa) arvioidakseen mahdollista haastattelun keskeyttämistarvetta. Haastattelun päätteeksi keskusteltiin läheisten sen hetkisestä voinnista. (Kylmä & Juvakka 2007.)

Tutkimukseen osallistujat

Tutkimukseen osallistuvilla tuli olla omakohtainen kokemus läheisen henkirikoskuolemasta (Kylmä & Juvakka 2007). Tutkimukseen osallistui 34 henkirikosuhrin läheistä, joista naisia oli 30. Läheisistä kaikki olivat suomalaisia ja iältään 24–71-vuotiaita. Lähes kaikille läheisille henkirikoskuolema oli tullut ilman

ennakkovaroitusta (n = 32) ja läheisistä kaksi oli saanut ennakkovaroituksen läheisensä kuolemasta muutamaa tuntia ennen kuolemaa. Henkirikoksesta oli tutkimukseen osallistumiseen mennessä kulunut vähintään neljä kuukautta ja enintään 25 vuotta.

Henkirikosuhrit olivat iältään 1-58-vuotiaita. Uhrit olivat lapsia (n = 13), avio- tai avopuolisoja (n = 5), vanhempia (n = 6), sisaruksia (n = 8), siskonlapsia (n = 2), ex-puoliso (n = 1) tai uhrin tuttava (n = 1). Henkirikoksien tekotapoja olivat teräaseella vahingoittaminen (n = 19), pahoinpitely (n = 8), kuristaminen (n = 7), ampuminen (n = 4), hukuttaminen (n = 4), ajoneuvolla yliajaminen (n = 2) ja myrkyttäminen (n = 1). Usein uhrien kuolemaan johtaneet vammat oli aiheutettu useita eri tekotapoja käyttäen.

Uhrien lukumäärä vaihteli yhden (n = 32), kahden (n = 1) ja kolmen (n = 1) välillä. Henkirikoksen tekijä oli uhrin tuttava (n = 10), tuntematon (n = 7), kaveri (n = 4), aviopuoliso (n = 3), avopuoliso (n = 2), seurustelukumppani (n = 3), veli (n = 2), naapuri (n = 1) tai ex-puoliso (n = 1). Tapauksista viidessä henkirikoksen tekijä oli lopulta tehnyt itsemurhan. Lyhyin henkirikoksen tekijälle annettu tuomio oli 2 vuotta 6 kuukautta ja pisin 11 vuotta 2 kuukautta. Yhdessä tapauksessa henkirikoksen tekijää ei koskaan löydetty. Yhdessä tapauksessa tuomion sai kolmesta tekijästä vain yksi, jolloin kahta muuta tekijää vastaan nostetut syytteet hylättiin.

Aineiston analyysi

Aineisto analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä, jota ohjasivat tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset. Tutkimustulosten annettiin ohjautua aineistosta käsin, jotta läheisten todelliset kokemukset surusta ja selviytymistä edistävästä ja estävästä tekijöistä saatiin esille. (Kylmä & Juvakka 2007.)

Tutkimusaineisto koostui kysely- ja haastatteluteksteistä, joita analysoitiin yhtenä kokonaisuutena. Elektronisen kyselylomakkeen vastaukset tallentuivat vastaushetkellä tekstimuotoon, mutta nauhoitetun haastatteluaineiston päättökija aukikirjoitti tekstiksi.

Haastatteluista kertyi 45 sivua litteroitua haastattelutekstiä. Tutkimuskysymyksiin vastaavat alkuperäisilmaisut alleviivattiin ja kirjainkoodattiin (taulukko 1). Alkuperäisilmaisut tiivistettiin ja pelkistettiin niin, että ilmaisujen olennainen sisältö säilyi (Kylmä & Juvakka 2007). Taulukoiduista pelkistyksistä pyrittiin löytämään yhtäläisyyksiä ja erilaisuuksia (Kylmä & Juvakka 2007). Sisällöllisesti samankaltaiset pelkistykset värikoodattiin, ryhmiteltiin ja nimettiin omaksi alaluokakseen. Samankaltaisista alaluokista muodostettiin yläluokkia (taulukko 2). Läheisten surua kuvasi lopulta seitsemän, selviytymistä edistäviä tekijöitä yhdeksän ja estäviä tekijöitä 11 yläluokkaa. Yläluokkia ryhmittelemällä muodostettiin lopulta pääluokat. Läheisten surua kuvasi kaksi, selviytymistä edistäviä tekijöitä kolme ja estäviä tekijöitä kolme pääluokkaa. Aineiston pelkistämisen, ryhmittelyn ja abstrahoinnin avulla saatiin vastaus asetettuihin tutkimuskysymyksiin. (Kylmä & Juvakka 2007.)

Alkuperäisilmaukset	Pelkistys
h1s8 Että sehän nyt on tietysti erittäin positiivinen asia mikä on tietysti auttanut myös siinä surussa eteenpäin on se, että hän sai sen maksimituomion, minkä voi saada. Ja sitten tota niin. Että saatiin yleensä kiinni	h1s8p130 Tekijä saanut maksimituomion h1s8p131 Tekijän kiinnisaaminen
k1v10 Ensi reaktio oli helpotus; nyt se tapahtui. Enää ei tarvitse pelätä koko aikaa eikä juosta apuun. Ja kukaan ei enää hakkaa minun lastani.	k1v10p10 Lapsen kärsimysten loppuminen k1v10p11 Lapsen puolesta pelkäämisen päättyminen k1v10p12 Lapsen vapautuminen väkivallan uhrina olemisesta

Tutkijan käyttämät koodit: h=haastattelu, s=sivu, p=pelkistys, k=kysymys, v=vastaaja

Taulukko 1. Esimerkki alkuperäisilmauksien pelkistämisestä.

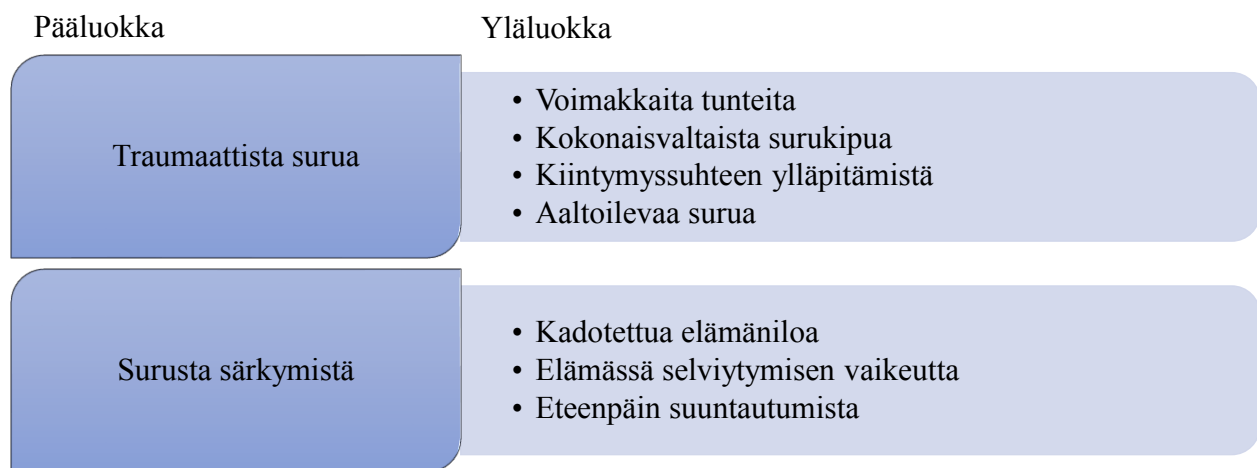
Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka
Äkillinen traumatisoituminen Ahdistus Tuska Heikentynyt psyykkinen vointi Tunne vaikeudesta hengittää Irti pääsemätön alakuloisuuden tunne Masentuneisuus Synkät ajatukset Halu kuolla	Mielen synkistyminen	Emotionaalinen kärsiminen
Asian jatkuva ajattelevuus Painajaisuudet tapahtuneesta Ahdistuminen kyvyttömyydestä käsittää surmatun kokemusta	Tapahtumien jatkuva mieleen tunkeutuminen	
Muistot yhteisestä elämästä Surmatun tavarat Videot surmatusta Kuvat surmatusta Kuvat rikospaikalta Kuvat surmatusta rikospaikalta Surmatun kokemusten ajattelevuus Surmatun oleminen kuolinhetkellä yksin Surmatun mädäntyneen ruumiin näkeminen arkussa Tapahtumien ennalta-arvaamattomuus Surmatun henki riistettiin tahallisesti Surmatun hengen riisti toinen ihminen	Muistot henkirikoksen tapahtumisesta	
Epävarmuus surmatun hengen pelastamiseksi tehdystä työstä Velvollisuudentunnosta tapahtuva haudalla käyminen Sekä surmatun että tekijän omaisena oleminen	Ristiriitaisuudessa eläminen	
Pimeän pelko Tekijään liittyvä pelko omasta turvallisuudesta Pelko lapsen huostaanotosta	Pelkotilat	
Haudalla käymättä jättämisen aiheuttama huono omatunto Surmatun isän syytökset Oman osallisuuden käsitteleminen	Syällisyys	

Taulukko 2. Esimerkki aineiston luokittelusta: *Mitkä tekijät estävät läheisten selviytymistä henkirikoskuoleman jälkeen?*

Tulokset

Henkirikosuhrien läheisten suru

Henkirikosuhrien läheisten suruun sisältyi traumaattista surua ja surusta särkymistä (kuvio 1).

Kuvio 1. Henkirikosuhrien läheisten suru henkirikoskuoleman jälkeen.

Henkirikosuhrien läheisten *traumaattiseen suruun* sisältyi voimakkaita tunteita kuten järkyttymistä, vihamielisyyttä, katkeruutta, ahdistusta, tuskaa, pelkoa, syyllisyyttä, epäuskoa ja hulluksi tulemisen tunnetta. Läheiset kokivat tunteita heti kuolinviestin saatuaan, mutta myös myöhemmin surun noustessa pintaan erilaisissa tilanteissa. Läheisten kokonaisvaltainen surun kipu sisälsi kehon reagoitua eli fyysistä kipua, tärisemistä, hengitysvaikeuksia, paniikkihäiriöitä ja syömishäiriöitä. Surukipu sisälsi myös mielen järkkymistä, joka oli psyykkistä kipua, henkistä väsymistä, apaattisuutta, henkistä romahtamista ja masennusta.

”Suru on raskas taakka, joka hidastaa ja väsyttää.”

Osana traumaattista surua läheiset ylläpitivät kiintymyssuhdettaan surmattuun. Muistoesineiden säilyttäminen ja muistoalttarin kokoaminen koettiin tärkeäksi. Surmatun ikävöinti ilmeni toiveena surmatun paluusta, kaipuuna surmatun läheisyyteen ja kaipuuna surmatun rakkautta kohtaan. Läheisten suru oli luonteeltaan aaltoilevaa ja se nousi pintaan muistopäivien, vastoinkäymisten ja unien vuoksi.

Läheisten *surusta särkyminen* ilmeni kadotettuna elämänilona ja elämässä selviytymisen vaikeutena, mutta toisaalta myöhemmin elämässä myös eteenpäin suuntautumisenä. Henkirikos koettiin epäoikeudenmukaisena kohtalona niin omaa kuin surmatun elämää kohtaan. Elämä näyttäytyi painajaismaisena ja henkirikoskuolema merkitsi pahuuden konkretisoitumista omassa elämässä. Läheisten oman elämän hajoaminen ilmeni kaiken ympärillä olevan romahtamisena ja tunteena maailman romahtamisesta. Elämä oli kaaoksellista, ja läheiset tiedostivat elämän muuttuneen täysin.

”Tuntui siltä, kuin hajoaisit palasiksi tai että kaikki ympärilläsi romahtaisi ja hajoaisi paloiksi.”

Kadotettu elämänilo ilmeni onttona elämisenä. Läheiset olivat kyvyttömiä jatkamaan omaa elämäänsä ja elämä koettiin pelkkänä olemassa olemisena, sumussa kulkemisena ja kuolleena elämisenä. He vetäytyivät yksinoloon ja poistuivat kodistaan vain pakottavasta syystä. Läheisen menetykseen liittyvä tuska ja kipeät muistot säilyivät läheisten mielissä. He joutuivat elämään henkisen taakan kanssa ja heidän surunsa oli elämänmittaista. Läheiset kokivat tulevaisuutensa menettämistä, sillä he olivat menettäneet mahdollisuuden yhteiseen tulevaisuuteen ja yhdessäoloon. He kielsivät itseltään elämästä nauttimisen ja kokivat syyllisyyttä ilosta ja nauramisesta. Välinpitämättömyys omasta itsestä ilmeni aiempaa välinpitämättömämpinä ajatuksina ja käytöksenä sekä pahimmillaan itsetuhoisina tekoina.

”.. mä kävin verta luovuttamassa hyvin aktiivisesti, ja ku tuli taas kutsu verenluovutukseen niin mä sanoin, että sitä on nyt meidän perheestä riittävästi luovutettu tän elämän aikana [naurua]!”

Läheisten elämässä selviytymisen vaikeus ilmeni univaikeuksina, muistamattomuutena ja läheisten puolesta murehtimisena. Tilanteen vaatiessa läheiset kykenivät hetkellisesti ryhdistäytymään ja hoitamaan asioitaan, mutta silti kokivat kyvyttömyyttä toimia arjessa ja suoriutua töistä.

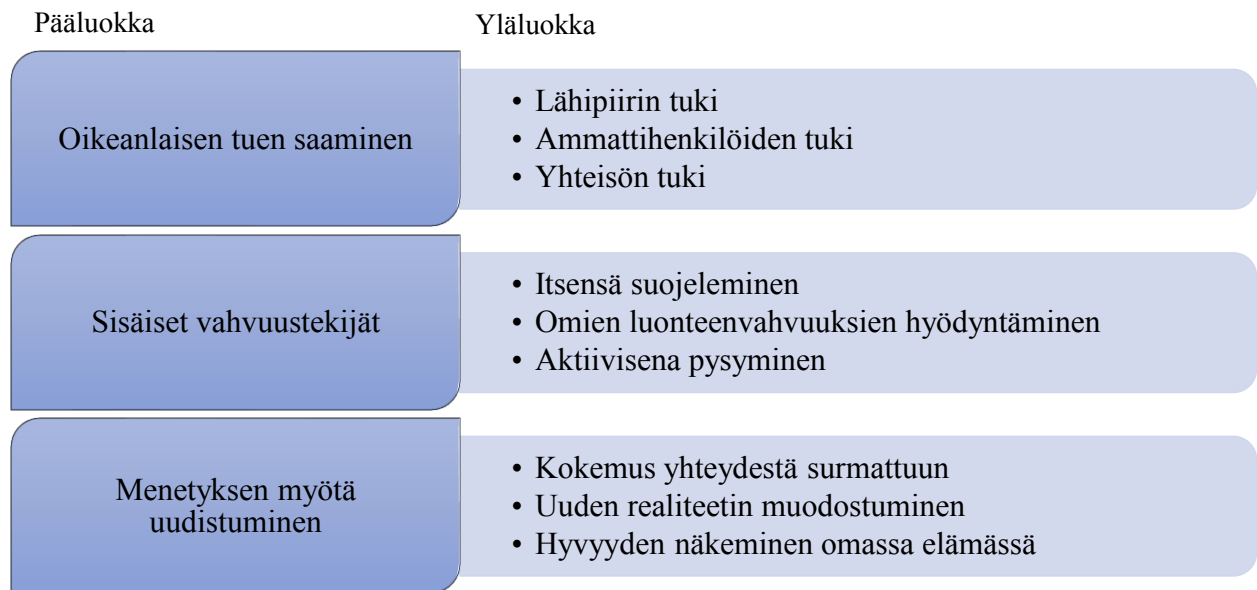
”(hautajaisista) kotiin päästyäni en nukkunut, syönyt, peseytynyt - en siis kyennyt mihinkään.”

Toisaalta läheisten surusta särkymiseen liittyi myös eteenpäin suuntautumista, joka ilmeni hiljalleen tapahtuvana menetyksen hyväksymisenä. Läheiset olivat helpottuneita surmatun kärsimysten päättymisestä ja heitä huojensi tieto siitä, ettei omilla teoillaan olisi voinut pelastaa surmatun henkeä. Tietoisuus yhteisten joulujen päättymisestä ja menetyksen lopullisuudesta olivat merkityksellisiä asioita menetyksen hyväksymisessä. Päivä kerrallaan eläessään, uutta elämää rakentaessaan ja lapsiaan tukiessaan läheiset vähitellen uudelleen kiinnittyivät elämäänsä.

”.. ei siinä oo enää mitään muuta kun yrittää päästä itte jaloilleen ja jatkaa elämää ja pikku hiljaa ja mennä vaan sekuntti kerrallaan ensin, ja sitten aika vaan pitenee ja asiat vaan etenee.”

Henkirikosuhrien läheisten selviytymistä edistävät tekijät

Henkirikosuhrien läheisten selviytymistä edistivät *oikeanlaisen tuen saaminen, sisäiset vahvuustekijät ja menetyksen myötä uudistuminen* (kuvio 2).

Kuvio 2. Henkirikosuhrien läheisten selviytymistä edistävät tekijät.

Henkirikosuhrien läheisten selviytymistä edistävään *oikeanlaisen tuen saamiseen* sisältyi lähipiirin, ammattihenkilöiden ja yhteisön tuki. Läheiset saivat tukea lähipiiriltään, kuten puolisolta, perheeltä, läheisiltä ja lemmikkieläimiltä. Ammattihenkilöiden tukea läheiset saivat ensi-, psykiatrisen- ja terapeuttisen tuen kautta. Läheiset saivat tukea yhteisöiltään, esimerkiksi työpaikalta, vertaisilta ja yhdistysten kautta. Läheisillä oli tarve olla vuorovaikutuksessa muiden saman kokeneiden henkilöiden kanssa ja vertaistukeen osallistumalla pyrkivät hakemaan ymmärrystä omaan tilanteeseensa. Vertaistukea oli saatu Huoma ry:n seurakunnan lapsensa menettäneiden vertaistukiryhmistä.

”Minulla on ollut vertaistukija, joka on saanut minut ymmärtämään sitä kun koen että luonteeni on muuttunut. Ja olemme puhuneet paljon tästä kokemuksesta. Lisäksi herätyksen paikka, etten ole yksin, on ollut Huoman vertaistukiryhmä ja leiri.”

Läheisten selviytymistä edistävät *sisäiset vahvuustekijät* sisälsivät itsensä suojelemista, omien luonteenvahvuuksien hyödyntämistä ja aktiivisena pysymistä. Läheiset suojelivat itseään välttämällä rikospaikkaa. Väkivalloin surmatun ruumiin katsomiselta välttyminen koettiin ylimääräiseltä tuskalta suojaavana asiana. Ahdistuksen lievittämiseksi läheiset käyttivät rauhoittavia lääkkeitä, unilääkkeitä ja kannabista. Läheiset suojelivat itseään myös yksinoloon hakeutumisen, itsekseen suremisen ja harrastamisen kautta. Tapahtunutta haluttiin käsitellä yksin ilman ulkopuolisia. Mahdollisuus olla kohtaamatta muita ihmisiä koettiin hyvänä, sillä silloin oli mahdollista rauhoittua omiin ajatuksiin.

”.. oli pelastus että mulla ei ollu sitä avainta. Jos mä oisin sinne sisälle menny, en olis selvinny alussa sillä tavalla kun selvisin. Jos mä oisin X:n sieltä löytäny siinä kunnossa missä se oli.”

Läheisten selviytymistä edistävään omien luonteenvahvuuksien hyödyntämiseen liittyi velvollisuudentunto omasta selviytymisestä sekä oma aktiivisuus avun saamiseksi itselle ja perheelle. Läheiset pyrkivät myönteiseen elämänasenteeseen ja olemaan kiitollisia surmatun elämästä. Hiljalleen tapahtuvan surun merkityksen ymmärtämisen ja selviytymisen itsetutkistelun kautta he pystyivät etenemään suruprosessissaan.

”Haluanakin kantaa surua mukanani aina jollain tasolla. Nyt kun on kulunut jo pitkä aika tapahtuneesta, on parempi olla surun kanssa käsi kädessä.”

Läheiset pyrkivät pitämään kiinni arjestaan ja hoitamaan kuolemaan liittyviä velvollisuuksia. Luonnossa tekeminen, uusien elämänsisältöjen löytäminen ja uuteen kotiin muuttaminen olivat osa selviytymistä edistävää aktiivisena pysymistä.

Läheisten selviytymistä edistävään *menetyksen myötä uudistumiseen* kuului kokemus yhteydestä surmattuun, uuden realiteetin muodostuminen ja hyvyyden näkeminen omassa elämässä. Läheisille oli tärkeää palata surmatun viimehetkiin ja keskustella surmatun viimeisenä elävänä nähneiden henkilöiden kanssa. Läheiset säilyttivät muistoesineitä ja toimittivat suruun liittyviä rituaaleja. He juttelivat ja kirjoittivat kirjeitä surmatulle sekä näkivät lohduttavia unia surmatusta. Valveilla ollessaan ja unia nähdessään läheiset tunsivat surmatun läsnäoloa aistikokemusten ja ylikuonnollisten merkkien kautta. He pyrkivät elämään surmattua kunnioittavasti ja lunastamaan surmatulle tekemiään lupauksia. Läheiset muodostivat uudenlaista maailmankuvaa surmatun kuolemaan liittyvien myönteisten asioiden löytämisen, elämän epätäydellisyyden tiedostamisen ja elämän vastoinkäymisten merkityksellisyyteen uskomisen kautta. Hyvyyttä omassa elämässään läheiset kokivat saatuaan syyllisen vastuuseen teoistaan, toimimalla muiden auttajana ja lisäämällä tietoisuutta henkirikoksesta.

”.. jää niitä avoimia kysymyksiä, jolle täytyy vaan itte tehdä se ratkasu että jos haluaa niinku jaksaa jatkaa elämäänsä, niin on jonkilaiseen kompromissiin niitten asioiden kanssa päästävä, että ikinä sä et saa niihin kaikkiin vastauksia. Totuudenmukasia vastauksia.”

Henkirikosuhrien läheisten selviytymistä estävät tekijät

Henkirikosuhrien läheisten selviytymistä esti *murhetaakan kantaminen, elämän perustan järkkäminen ja mielen uudelleen haavoittuminen* (kuvio 3).

Päälouokka	Yläluokka
Murhetaakan kantaminen	• Emotionaalinen kärsiminen • Ammattihenkilöiden huono kohtaaminen • Surun kanssa yksin jääminen • Yhteisössä leimatuksi joutuminen • Läheisistä huolehtiminen • Elämänkohtaloiden kasaantuminen
Elämän perustan järkkäminen	• Arjessa selviytymisen vaikeudet • Talouden järkkäminen
Mielen uudelleen haavoittuminen	• Kuoleman julkinen riepottelu • Raskas oikeusprosessi • Tekijän olemassaolo

Kuvio 3. Henkirikosuhrien läheisten selviytymistä estävät tekijät.

Läheisten selviytymistä estävä *murhetaakan kantaminen* sisälsi emotionaalista kärsimistä, joka ilmeni mielen synkistymisenä. Läheisten psyykinen vointi heikentyi sekä he kokivat ahdistusta, tuskaa ja jopa hengitysvaikeuksia. Heillä ilmeni irtipääsemätöntä alakuloisuuden tunnetta, masentuneisuutta, synkkiä ajatuksia ja halua kuolla. Tapahtumat tunkeutuivat läheisten mieleen jatkuvasti ja he näkivät painajaisunia.

”Kela, joka pyöri päässä eli kun kela loppui, se alkoi aina uudestaan.”

Henkirikoksen tapahtumisesta muistuttavat ajatukset, tavarat, kuvat ja tilanteet sekä surmatun kokemusten ajatteleva yksin olo heikentivät läheisiä.

Oma jaksamattomuus ja oman osallisuuden käsitteleminen aiheuttivat syyllisyyttä. Läheiset tunsivat ristiriitaisuutta ollessaan epävarmoja surmatun hengen pelastamiseksi tehdystä työstä. Ristiriitaisuutta aiheutti myös sekä surmatun että tekijän omaisena oleminen. Lisäksi läheiset tunsivat pelkoa itsensä ja perheensä puolesta.

”Lisäksi lastensuojelu on vihjaillut, että jos en jätä lastani sairaalaan, niin voidaan kyllä huostaanottaaakin. Tämän sos.toimi perui kirjallisesti, mutta kammo siitä jäi. Onko lapselleni hyväksi olla jossain muualla kuin turvallisessa kodissa tai yksin hoidossa ilman minua, kun isä on jo raa'asti otettu pois.”

Läheisten selviytymistä estävä ammattihenkilöiden huono kohtaaminen ilmeni poliisin virkataidottomuutena ja eri viranomaisten väärinkohdelluksi tulemisena. Läheiset kokivat terveydenhuollon ammattihenkilöiden käytöksen vääränlaisena. Ammattiauttajien puheet tai poissaolo sovituista tapaamisista koettiin epäammattimaisena. He kokivat tullessa leimatuiksi ja sivuutetuiksi ammattiauttajien osalta.

”.. osaston lääkärin kuulustelu oli kuin joku rikollisen ristikuulustelu, jossa pyrki minut murtamaan täysin.”

Läheisten surun kanssa yksin jääminen tapahtui osin avun saannin estymisen vuoksi. Osa läheisistä suhtautui ammattiapuun kielteisesti ja kieltäytyi vastaanottamasta apua. Toisaalta osa läheisistä jäi ilman tukea yksinäisyyden, turvaverkoston puutteen tai perheenjäsenen puutteellisen tuen ja ymmärryksen vuoksi. Läheiset olivat surevina väärinymmärrettyjä ja he kokivat perheenjäsenensä vähättelevän heidän tunteitaan ja kokemustaan. Perheen sisäiseen surun piilottamiseen liittyen läheisillä ei ollut mahdollisuutta ilmaista suruaan oman perheensä keskuudessa.

”Äitini epäsuorasti välittämä ajatus siitä, että suru kuuluu vain hautajaisiin ja enintään ensimmäiseen vuoteen.”

Läheiset tulivat yhteisöissään leimatuiksi. Oman yhteisön ihmiset olivat sopimattoman uteliaita ja juorusivat tapahtumista ilkeämielisesti ja tuomitsevasti. Ihmiset ottivat heihin etäisyyttä ja jopa oma perhe unohti heidät.

”Suuri osa ihmisistä alkoi selvästi myös vältellä minua ja aihetta, moni vaivautui asiasta suuresti ja mieluummin otti etäisyyttä.”

Elämänkohtaloiden kasaantuminen hankaloitti surussa selviytymistä, sillä läheiset joutuivat suremaan useita asioita samanaikaisesti. Henkirikoskuoleman aiheuttama suru nosti pintaan aiempia traumoja ja elämässä koettuja menetyksiä. Lisäksi muut elämässä samanaikaisesti tapahtuvat vastoinkäymiset aiheuttivat murhetta elämään. Läheiset huolehtivat surevista perheenjäsenistään ja surivat heidän vuokseen. Läheiset surivat perheenjäsentensä terveysongelmien, itsetuhoisuuden ja vihamielisyyden vuoksi. Henkirikoksen myötä läheiset menettivät osan tulevaisuuttaan ja mahdollisuuden esimerkiksi isovanhemmuteen.

Läheisten selviytymistä estävä *elämän perustan järkkyminen* sisälsi arjessa selviytymisen vaikeuksia ja talouden järkkymistä. Läheiset eivät kyenneet hoitamaan arkiasioitaan ja he kokivat suorituspainetta elämässään.

”Asioiden hoitaminen: en ymmärtänyt enää lukemaani tai pystynyt keskittymään ja silti hautaus- ja pankkiasiat piti yrittää hoitaa.”

Perinnönjaon epäonnistuminen ja kuolemasta aiheutuneet taloudelliset haasteet aiheuttivat talouden järkkymistä. Taloudellinen tilanne vaikeutui etenkin

yksinhuoltajaksi jäämisen vuoksi. Asuntolainan sekä lääke- ja lääkärikulujen yksin maksaminen, terapioiden omakustanteisuus, ulosottoon liittyvät asiat sekä saamattomat korvaukset aiheuttivat taloudellisia vaikeuksia. Jos tekijä oli ollut varaton, läheisillä ei ollut mahdollisuutta saada kärsimyskorvauksia.

Läheisten selviytymistä estävään *mielen uudelleen haavoittumiseen* liittyi kuoleman julkinen riepottelu, raskas oikeusprosessi ja tekijän olemassaolo. Tapahtuneesta uutisoitiin yksityiskohtaisesti ja sensaatiohakuaisesti. Tapahtumien vääristely mediassa, epäolennaisista seikoista uutisointi ja tekijän vankeudesta käsin julkisuuteen tuleminen koettiin loukkaavana. Oikeusprosessit kestivät pitkään ja viivästyttivät läheisten surutyötä. Vaikka oikeudenkäynteihin osallistuminen koettiin raskaana, tuli läheisten osallistua niihin useita kertoja oikeusprosessin aikana.

”Menihän siihen pari vuotta ennen kuin lopullinen tuomio tuli ja pääsi tekemään omaa surutyötä.”

Ajatus mahdollisuudesta tavata tekijä ahdisti läheisiä. Tekijän epäaidoilta tuntuvat pyrkimykset hyvittää tapahtunutta esimerkiksi teeskentelevän käytöksen tai selittämisen kautta koettiin ahdistavana. Läheisten kokemuksen mukaan tekijä pyrki olemaan vastaamatta teoistaan esimerkiksi keksimällä tuomiota lieventäviä asioita.

”.. yksi tekijöistä otti yhteyttä vankilasta ja pyysi tapaamista, jossa hän voisi pyytää anteeksi tekoaan ja selittää miksi tämä kaikki tapahtui. Minulla olisi saanut olla kysymyksiä tapahtuneesta. En kokenu hyvänä sitä minulle, koin että asian ajattelu toi minulle jo paineita ja levottomuutta.”

Tulosten tarkastelu

Henkirikosuhrien läheisten suru

Tutkimukseen osallistuneet läheiset olivat kohdanneet elämässään aiemmin muita vastoinkäymisiä, kuten esimerkiksi perheväkivaltaa. Siitäkin huolimatta he kuvailivat henkirikokseen liittyvän surunsa suurimmaksi koskaan koetuksi suruksi. Läheisten traumaattinen suru ilmeni voimakkaina tunteina, kuten järkyttymisenä, ahdistuksena, tuskana, pelkona ja syyllisyytenä. He kokivat surunsa myös fyysisenä kipuna ja muina fyysisinä oireina. Lisäksi he kokivat mielen järkkymistä psyykkisen kivun ja pahoinvoinnin muodossa. Surukipua ilmeni läheisten kuvauksissa vielä jopa 10 vuotta henkirikoskuoleman jälkeen, kuten myös Poijulan (2010) julkaisusta käy ilmi. Negatiiviset, posttraumaattiset oireet yhdistetään nimenomaan henkirikosuhrien läheisten suruun (Asaro 2001; Zinzow ym. 2011). Tässä tutkimuksessa ilmeni, että erityisesti muistopäivät, elämän vastoinkäymiset ja unet nostivat läheisten henkirikokseen liittyvää surua pintaan. Läheiset saattoivat tällöin kokea voimakasta ahdistumista, itkuisuutta, ikävää tai fyysistä kipua. Tutkimustulokset tukevat aikaisempaa käsitystä surun aaltoilevasta luonteesta (Hooyman & Kramer 2006; Kübler-Ross & Kessler 2006; Aldrich & Kallivayalil 2016). Toisaalta henkirikoksen uhrien läheiset pyrkivät tietoisesti ylläpitämään kiintymyssuhdetta surmattuun, kuten esimerkiksi Parappully ym. (2002) sekä Sharpe ja Boyas (2011) ovat tutkimuksissaan todenneet. Läheisten ikävä surmattua kohtaan oli suurta. Sen vuoksi läheiset vaalivat pienimpiäkin muistoesineitä, jotka muistuttivat heitä menetetystä rakkaastaan.

Läheisten suru henkirikoskuoleman jälkeen ilmeni myös surusta särkymisenä. Tieto henkirikoskuolemasta hajotti pohjan elämältä, jota he vielä ennen kuoleman tapahtumista olivat eläneet. Läheiset haavoittuivat sisimmästään ja joutuivat jatkamaan elämäänsä synkän tunnetaakan kuormittamana. Henkirikoksen vuoksi he yhtäkkiä löysivät itsensä ”vieraalta maalta” (Aldrich & Kallivayalil 2016). Läheisten elämä ei näyttänyt enää samanlaisena kuin ennen, vaan he kokivat elämänsä

epäoikeudenmukaisena, painajaismaisena ja toivottomana. He elivät maanpäällisessä helvetissä, oman kotinsa vankina. Läheiset tunsivat olevansa sisältä tyhjiä ja kokivat itsensä eläviksi kuolleiksi. Surusta särkymisen tunteita kokevat läheiset vetäytyivät yksinoloon. Henkirikoksen myötä heiltä katosi mahdollisuus moneen onnellisuutta tuovaan asiaan, kuten isovanhemmuuteen, joten he näkivät tulevaisuutensa entistä toivottomampana. Toisaalta läheiset myös kokivat syyllisyyttä iloitessaan asioista tai tehdessään jotakin sellaista, mistä ennen kuolemaa olivat nauttineet. He eivät välittäneet omasta turvallisuudestaan ja ilmaisivat jopa itsetuhoisia ajatuksia. Toisen ihmisen aiheuttama kuolema koettiin epäoikeudenmukaisena (Kübler-Ross & Kessler 2006) ja tahallisenä hyökkäyksenä ihmisen henkeä kohtaan (Armour 2006; Simpson & Coté 2006; Morrall ym. 2011), jonka vuoksi läheiset kokivat luottamuksen ja uskon menettämistä ihmisiin ja yhteiskuntaan. Lisäksi he kokivat olevansa väärinymmärrettyjä ja väärinkohdeltuja surijoita, minkä myös Aldrich ja Kallivayalil (2016) ovat artikkelissaan todenneet.

Surusta särkymiseen kuuluivat myös läheisten elämässä selviytymiseen liittyvät vaikeudet. Läheiset saattoivat usein sinnitellä hautajaisiin asti, mutta kokivat psyykkistä lamaantumista pian sen jälkeen. He eivät enää suoriutuneet työtehtävistään tai pystyneet toimimaan arjessa. He eivät myöskään kyenneet huolehtimaan itsestään tai perheestään, vaan usein tarvitsivat jonkun auttamaan kodin perusaskareissa, kuten ruoanlaitossa, siivoamisessa ja jopa peseytymisessä. Läheiset kokivat muistamattomuutta kuolemaan tai surun alkuaikaan liittyen, ja jälkeinpäin kuulivat muilta läheisiltä millaisia olleet pian kuoleman jälkeen. Läheiset eivät kyenneet nukkumaan, vaikka toisaalta kokivat ylitsepääsemätöntä jaksamattomuutta. Tämä tulos tukee aikaisempia tuloksia surevan arkielämässä toimimisesta (Parkes 1986) sekä keskittymis- ja muistihäiriöistä (Hogan ym. 1996). Läheiset surivat myös omien läheistensä surun ja menetyksen vuoksi. Heillä oli huoli perheenjäsenten jaksamisesta ja perheenä selviytymisestä. Läheisille tulisi antaa tukea ja työkaluja perheenä jaksamiseen. Esimerkiksi perheen sisäisten ristiriitaisuuksien (Lauhgon ym. 2008) ja

tunneryöppyjen (Baliko & Tuck 2008) tiedetään hankaloittavan läheisten selviytymistä, joten tunteiden työstämistä ja ilmaisua helpottavien menetelmien käyttö olisi suotavaa.

Surusta särkyminen oli jossain määrin luonteeltaan prosessinomaista, sillä siihen sisältyi myös elämässä eteenpäin suuntautumista. Suru ei siis pysynyt samana vaan muutti muotoaan ajan myötä. Tässä tutkimuksessa läheiset kuvailivat eteenpäin suuntautumistaan menetyksen vähitellen tapahtuvana hyväksymisenä ja elämään uudelleen kiinnittymisenä, mikä käy ilmi myös Aldrichin ja Kallivayalilin (2016) artikkelista. Läheisille oli merkityksellistä havaita se, ettei omilla teoillaan olisi voinut estää kuoleman tapahtumista ja että surmatun hengen pelastamiseksi oli tehty kaikki mahdollinen. Surusta särkyneinäkin läheiset pyrkivät hiljalleen luomaan uutta pohjaa elämälleen. Aldrich ja Kallivayalil (2016) ovat kuvailleet elämään uudelleen kiinnittymistä vähitellen tapahtuvana siirtymisenä kohti elämään osallistumista. Elämään uudelleen kiinnittyminen oli hidasta ja eteni pienin askelin. Läheiset kuitenkin näkivät sen välttämättömänä, mikäli halusivat jatkaa elämäänsä. Läheisiä tulisikin kannustaa tarttumaan pieniinkin elämässä tarjoutuviin mahdollisuuksiin.

Henkirikosuhrien läheisten selviytymistä edistävät tekijät

Läheiset saivat tukea lähipiiriltään sekä ammattihenkilöiltä. Puolisoilta, perheeltä, läheisiltä ja lemmikeiltä saadun tuen merkitys on tullut esille myös aiemmissa tutkimuksissa (Steeves & Parker 2007; Chapple ym. 2011; Sharpe & Boyas 2011). Etenkin surun alkuvaiheen tuki koettiin erityisen tärkeänä, sillä tuolloin läheiset olivat surun vuoksi emotionaalisesti kuormittuneita ja toimintakyvyttömiä. Läheiset hyötyivät kriisi- ja psykiatrisesta tuesta ja siitä, että joku totesi tilanteen ääneen. Erityisen tärkeänä pidettiin keskusteluita ja mahdollisuutta avautua asioista hyvälle ja tutulle ammattihenkilölle. Läheiset mainitsivat käyvänsä terapiassa viikoittain ja useiden vuosienkin päästä kuolemasta. Työpaikalta läheiset saivat tukea työkavereilta, työterveydestä ja työnohjauskeskusteluista. Oman työyhteisön ymmärtävä

suhtautuminen tilanteeseen helpotti työhön paluuta ja työssä jaksamista. Läheiset halusivat palata töihin melko pian, mutta oman jaksamisen kannalta tiedostivat myös sairauslomalla olemisen olevan tärkeää.

Tuloksista ilmeni, että läheiset kokivat vertaistukeen osallistumisen positiivisena asiana. Vertaistuen piiriin hakeuduttiin heti surutyön alussa, mutta myös myöhemmin elämässä. Läheisille oli tärkeää, että vertaistuki tuli nimenomaan toisilta henkirikoksen kautta menehtyneiden henkilöiden läheisiltä (Wellman 2014), eikä muulla tavoin menehtyneen läheiseltä. Vertaistukiryhmissä läheiset kokivat puhuvansa ”samaa kieltä”. Arvostuksen ja yhteenkuuluvuuden tunteen saaminen oli läheisille tärkeää. Vertaistuen kautta saatiin ymmärrystä omaan tilanteeseen ja saatiin kannustusta omaan surussa selviytymiseen. Vertaisilta saatu tuki on tärkeä selviytymistä edistävä tekijä, kuten myös Chapple ym. (2011) ja Sharpe ym. (2012–2013) ovat todenneet. Tästä syystä henkirikosuhrien läheisillä tulisi olla paikkakunnasta riippumatta mahdollisuus osallistua heille kohdennettuun ryhmä- tai yksilövertaistukeen.

Tutkimukseen osallistuneet läheiset kuvasivat useita sisäisiä vahvuustekijöitään, joita hyödyntämällä he helpottivat surussa selviytymistään. Nämä vahvuustekijät kehittyivät ja nousivat esille vähitellen surutyön edetessä. Aluksi läheiset pyrkivät suojelemaan itseään ylimääräistä tuskaa aiheuttavilta asioilta, kuten esimerkiksi välttämällä rikospaikan ja ruumiin näkemistä. Tällöin oli kyse välttämiseen liittyvästä selviytymisestä, jossa läheiset pyrkivät etääntymään stressin aiheuttajasta, välttämään vaikeiksi koettuja tilanteita ja sitä kautta rauhoittamaan itseään (Compas ym. 2001). Tietoisuus omista henkisistä vahvuustekijöistä voi edesauttaa surun käsittelemisessä ja merkitysten muodostamisessa (Murphy ym. 2003), mikä etenkin ammattihenkilöiden tulisi huomioida kohdatessaan henkirikosuhrien läheisiä.

Läheiset tiedostivat olevansa sitkeitä ja kokivat velvollisuudekseen selviytyä itsensä, mutta myös perheensä vuoksi. Tähän liittyen he ymmärsivät avun hakemisen itselleen ja perheelleen olevan surutyössä tärkeää, ja tarvittaessa todella vaativat esimerkiksi

terapiaan pääsyä. Oman selviytymispäätöksen tekemisen onkin todettu edistävän läheisten selviytymistä (Johnson 2010; Bailey ym. 2013b; Lichtenthal ym. 2013). Lisäksi arjesta kiinni pitäminen ja kaikenlainen konkreettinen tekeminen koettiin tärkeänä. Läheiset pyrkivät tekemään jo aiemmin opittuja tai aivan uusiakin asioita, jotka he kokivat mielekkäiksi ja terapeuttisiksi. Luonto koettiin erityisen terapeuttisena hengähdyspaikkana, sillä se tarjosi mahdollisuuden rauhoittavaan yksinoloon ja luonnossa tekemiseen. Parappullyn ym. (2002) mukaan miellyttävien asioiden tekeminen helpottaa läheisten selviytymistä. Näin ollen läheiset hyötyisivät terapeuttisista harrastus- ja virkistysmahdollisuuksista.

Oman selviytymisen itsetutkiskelu ja etenkin selviytymisen edistymisen tiedostaminen antoivat lohtua ja tiedon siitä, että selviytyminen oli menossa oikeaan suuntaan. Läheiset kirjoittivat kirjeitä ja päiväkirjaa, johon useiden kuukausien jälkeen palatessaan huomasivat edistyneensä surutyössään. He huomasivat oman vahvuutensa selviytyjänä etenkin, jos olivat aiemmin selviytyneet jostakin vaikeasta elämäntilanteesta (myös Baliko & Tuck 2008; Lichtenthal ym. 2013). Selviytymisen itsetutkiskelua varten läheisille tulisi tarjota heille sopivia terapiamuotoja. Läheisiä tulisi rohkaista omien ajatusten ja tunteiden ilmaisemiseen sekä selviytymisen itsereflektioon yksin ollessaan tai vertaisryhmissä, sillä puhumattomuuden on todettu säilyttävän menetyksen tuomaa henkistä taakkaa (Steeves ym. 2007; Steeves & Parker 2007; Sharpe & Boyas 2011; Sharpe ym. 2012-2013).

Surun merkityksen ymmärtäminen auttoi läheisiä suhteuttamaan omia surutuntemuksia tilanteeseensa. Läheiset alkoivat vähitellen ymmärtää surun ja selviytymisen vievää aikaa. Näin ollen he osasivat antaa aikaa surulle ja luottivat siihen, että ajan myötä ajatukset muuttuisivat myönteisimmiksi, ahdistus lievenisi ja elämä helpottuisi. Aiemmista tutkimuksista (mm. Sharpe & Boyas 2011) poiketen tähän tutkimukseen osallistuneet läheiset eivät tarkoituksellisesti pyrkineet säilyttämään sisäistä tuskaansa, vaan lähinnä halusivat muistaa surun merkityksen elämälleen. Sen vuoksi he kokivat haluavansa kuljettaa surua mukana elämässään. Surun hyväksymisen

on aiemminkin todettu olevan läheisten selviytymistä edistävä tekijä (mm. Armour 2002). Näin ollen voisi olla hyödyllistä jakaa läheisille suruun ja selviytymiseen liittyvää tietoa.

Järkyttävästä menetyksestä huolimatta läheiset vaalivat hyviä muistoja ja etsivät positiivisia puolia omasta tilanteestaan. Baliko ja Tuck (2008) ovat todenneet sekä vihasta luopumisen että anteeksiannon auttavan surussa selviytymisessä, kun taas tässä tutkimuksessa läheiset kokivat pelkästään vihasta irrottautumisen vapauttavana asiana. Läheisten selviytyminen on siis eräänlainen henkisen kasvun ja uudistumisen prosessi, kuten myös aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu (Parkes 1986; Jacob 1993; Hogan ym. 1996; Erjanti 1999; Aho 2010; Parkes & Prigerson 2010).

Tapahtumien todellisen kulun selvittäminen osoittautui henkirikosuhrien läheisten selviytymisessä tärkeäksi tekijäksi. Tähän liittyen läheiset esimerkiksi etsivät surmatun viimeksi elossa nähneitä ihmisiä ja kävivät paikoissa, joissa surmattu oli viettänyt viimeisen iltansa. Toisaalta tämä saattoi tuoda myös ahdistusta, mikäli läheinen ei tavoittanut kaikkia surmatun viimeksi nähneitä henkilöitä. Erityisen terapeuttisena koettiin surmattua viimeiseksi elävänä nähneen hoitajan kanssa keskusteleminen. Läheisille oli tärkeää tietää, ettei surmattu ollut kuollessaan yksin ja että hänen elämänsä pelastamiseksi tehtiin kaikki mahdollinen. Läheisille tulisi näin ollen antaa mahdollisuus tapahtumien prosessointiin ja merkityksen muodostamiseen, sillä sen on todettu vähentävän läheisten surun komplisoitumista (Holland ym. 2006).

Menetyksensä jälkeen läheiset ylläpitivät yhteyttä surmattuun muistelun ja suruun liittyvien rituaalien kautta, kuten myös aikaisemmissa tutkimuksissa on tullut esille (Armour 2003; Murphy ym. 2003; Alarcão ym. 2008). Läheisillä oli tarve elää elämäänsä surmattua kunnioittaen ja he myös tekivät lupauksen selviytymisestään surmatulle. Unien näkeminen surmatusta toi lohtua, mutta toisaalta se aiheutti myös haikeutta ja ikävän tunnetta. Unia toivottiin, sillä niiden kautta läheisille avautui mahdollisuus viettää aikaa surmatun kanssa. Unien lisäksi surmatun läsnäolon

tunteminen on läheisille tapa säilyttää yhteys surmattuun (Parappully ym. 2002). Läheiset uskoivat ja tunsivat surmatun olevan vieläkin läsnä heidän elämässään. Läheiset saivat lohtua tutuista hajuista ja toisinaan pystyivät ympäristöihin tai esineisiin liittyen aistimaan surmatun tutun tuoksun. Osoituksena kaipuusta surmatun läsnäoloon läheiset hakivat elämästään yliluonnollisia asioita ja merkkejä surmatun läsnäolosta. Hengellisyys tai jumalausko ovat aikaisempien tutkimusten mukaan tuoneet läheisille lohtua ja turvaa (Chapple ym. 2011; Sharpe & Boyas 2011; Johnson 2012; Sharpe ym. 2012-2013; Bailey ym. 2013a; Currier ym. 2013), mutta eivät tässä tutkimuksessa ilmenneet muuten kuin kuoleman jälkeiseen jälleennäkemiseen ja tuonpuoleisessa tapaamiseen uskomisen kautta. Myöskään meedion avulla tapahtuvaa yhteyden luomista surmattuun ei tässä tutkimuksessa tullut esille (vrt. Chapple ym. 2011). Tästä huolimatta tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että yliluonnollisten kokemusten kautta tapahtuva yhteydenpito surmattuun edistää läheisten surussa selviytymistä (Johnson 2010; Chapple ym. 2011; Sharpe & Boyas 2011).

Osana surussa selviytymistään läheisille alkoi muodostua uudenlainen realiteetti. Läheiset kokivat oman rakkaan väkivaltaisen kuoleman olevan pahuuden konkretisoitumista omassa elämässä. Lisäksi läheiset tiedostivat elämän olevan epätäydellistä ja uskoivat myös elämän vastoinkäymisten olevan merkityksellisiä asioita. Tämän uuden maailmankuvan tiedostaminen auttoi surun käsittelemisessä ja elämän uudelleen rakentamisessa. Läheisiä huojensi tieto siitä, ettei surmatun puolesta tarvinnut enää pelätä, etenkin mikäli surmattu oli ollut väkivallan uhrina. Kuoleman väistämättömyyden sekä elämään jäävien avointen kysymysten hyväksyminen oli osa läheisten uudenlaista todellisuutta. Tämä vahvistaa aikaisempien tutkimusten tuloksia uudenlaisen maailmankuvan muodostumisesta (Armour 2002; Parappully ym. 2002; Baliko & Tuck 2008; Johnson 2010).

Tässä tutkimuksessa henkirikoskuoleman jälkeen läheiset kokivat entistä enemmän tarvetta nähdä hyvyttä omassa ja muiden elämissä. Esimerkiksi vertaisena toimiminen koettiin merkityksellisenä asiana. Henkirikoksen jälkeen läheiset halusivat elää

merkityksellisesti, mikä ilmeni uudenlaisena periaatteellisuutena, merkityksellisesti toimimisena ja toisten hädälle avautumisena (DeYoung & Buzzi 2003; Baliko & Tuck 2008; Bailey 2013a; Lichtenthal ym. 2013). Tässä tutkimuksessa pyrkimys oikeuden puolesta taistelemiseen ilmeni läheisten haluna olla yhteiskunnallisesti näkyviä ja pyrkimyksenä lisätä ihmisten tietoutta henkirikoksista. Tekijän saaminen vastuuseen teoistaan oli läheisille erityisen tärkeää, mikä on todettu myös muissa tutkimuksissa (Armour 2002; Murphy ym. 2003; Alarcão ym. 2008; Steeves & Parker 2007).

Henkirikosuhrien läheisten selviytymistä estävät tekijät

Läheisten surussa selviytymistä esti murhetaakan kantaminen. Läheiset kokivat emotionaalista kärsimistä, johon he eivät kokeneet saavansa oikeanlaista apua läheisiltään tai ammattihenkilöiltä. Kuoleman ennalta-arvaamattomuus ja tahallisuus sekä kuoleman tapahtuminen nimenomaan toisen ihmisen käden kautta koettiin traumatisoivana. He kokivat ahdistusta, tuskaa, pelkotiloja, syyllisyyttä, alakuloisuutta ja masentuneisuutta. Heillä oli erittäin synkkiä ajatuksia ja he ilmaisivat halunsa kuolla. Etenkin surun pitkittyessä emotionaalinen kärsiminen esti läheisiä huolehtimasta itsestään, perheestään sekä esimerkiksi palaamasta työelämään. Aiemmissakin tutkimuksissa henkirikosuhrien läheisten surua on kuvattu emotionaalisesti traumatisoivana (Armour 2006; Simpson & Côté 2006; Morrall ym. 2011), vaikuttaen läheisten psyykkiseen terveyteen (van der Houwen ym. 2010a; Zinzow ym. 2011) ja jopa kuolleisuuteen (Asaro 2001). Tämän vuoksi henkirikosuhrien läheiset tulisi huomioida henkirikosten sekundaarisina uhreina.

Väkivaltaisen menetyksen prosessointi oli läheisille hankalaa. Läheiset yrittivät hakea selvyttä asioiden todelliseen kulkuun ja ymmärtää surmatun kokemusta siinä kuitenkaan onnistumatta. Läheisillä ilmeni tapahtumien jatkuvaa mieleen tunkeutumista ja he näkivät tapahtumista painajaisunia. Heillä oli paljon negatiivisia muistoja henkirikokseen ja kuoleman väkivaltaisuuteen liittyen, eivätkä he olleet

varmoja siitä, tehtiinkö surmatun hengen pelastamiseksi kaikki mahdollinen. Surmatun kärsimyksen ajattelemisen sekä oleminen kuolinhetkellään yksin koettiin ahdistavana (Steeves & Parker 2007; Lichtenthal ym. 2013). Tutkimustulokset vahvistavat käsitystä äkilliseen ja yllättävään kuolemaan liittyvästä pakonomaisesta ja negatiivisesta ajattelutyöstä (*ruminatio*), jonka on myös osaltaan todettu voimistavan surun tunnetta ja masennusoireita (van der Houwen ym. 2010a).

Läheiset kokivat jääneensä surunsa kanssa yksin. Yksin jääminen saattoi olla osaltaan läheisen tietoinen valinta, sillä toisinaan läheiset samalla myös eristäytyivät sosiaalisesti. Tämä voi liittyä henkirikoskuolemasta johtuvaan häpeään ja poikkeavuuden tunteeseen (Armour 2002; Armour 2003; Steeves ym. 2007). Toisaalta yksin jääminen liittyi emotionaalisen kärsimisen sisältämiin tunteisiin, jonka vuoksi läheinen ei jaksanut hakea apua. Avun hakemisesta saatettiin myös pidättäytyä, mikäli läheisellä oli huonoja kokemuksia ammattihenkilöiden kohtaamisesta. Ammattihenkilöiden huono kohtaaminen läheisten selviytymistä estävänä tekijänä tulikin selkeästi esille tuloksissa. Tämän vuoksi henkirikosuhrien läheisiä kohtaavien ammattihenkilöiden koulutuksen tarvetta tulisi kartoittaa ja tarjota koulutusta henkirikoskuolemista aiheutuvaan suruun liittyen. Koulutuksen ja tiedon jakamisen tulisi ulottua myös poliiseihin, sillä tässä tutkimuksessa läheiset kuvasivat ammattihenkilöistä etenkin poliisien toiminnan vääränlaisena, tahdittomana ja epäammattimaisena. Läheiset kokivat tulevansa sivuutetuksi ja leimatuksi myös terveydenhuollossa, joten koulutuksen tarpeen kartoittaminen tulisi ulottaa myös terveydenhuollon työntekijöihin.

Läheisten terapian tarve tulisi huomioida ja terapiaan hakeutumisen kynnyksen tulisi olla mahdollisimman matala. Mielenterveysongelmista etenkin masentuneisuuden on todettu olevan esteenä avun saamiselle. Masennuksesta kärsivät läheiset kokevat ammattihenkilöiden kanssa tapahtuvat vuorovaikutustilanteet herkemmin negatiivisina. (Williams & Rheingold 2015.) Kenties mielenterveyspalveluiden laatua ja saatavuutta parantamalla olisi mahdollista myös madaltaa läheisten terapiaan hakeutumisen kynnyksiä. Läheisiä kohtaavien ammattihenkilöiden tulisi kiinnittää erityistä huomiota

omiin asenteisiin ja ennakkoluuloihin, jotka tulisi tiedostaa ja työstää niin, että terapia koetaan selviytymistä edistävänä asiana. Ammattihenkilöiden tulisi myös pyrkiä aitoon läsnäoloon sekä välttää tunkeilevaa tai tuomitsevaa lähestymistapaa.

Tässä tutkimuksessa läheisten tuki koettiin puutteellisena osin erilaisten surutapojen, empatian puutteen ja perheen sisäisen surun piilottamisen vuoksi. Läheisen halusta huolimatta surua tai menetystä ei saanut läpikäydä kotona omien perheenjäsenten kesken. Läheiset surivat myös perheenjäsentensä jaksamisen ja selviytymisen vuoksi. Tämän takia henkirikosuhrien läheiset hyötyisivät perheterapian mahdollisuudesta. Toisaalta osa läheisten perheenjäsenistä oli tässä tutkimuksessa kieltäytynyt terapiasta, mikä osaltaan esti läheisten selviytymistä. Surevan läheisen perheenjäsenten vääränlaiset odotukset surusta ja selviytymisestä voivat muuttaa surevan surukokemusta (Aldrich & Kallivayalil 2016). Tämän vuoksi läheiset hyötyisivät matalan kynnyksen avusta, kuten esimerkiksi kotikäynnein tai sähköisesti toteutetusta ammattiavusta.

Henkirikokseen liittyvä trauma nosti pintaan myös elämässä aiemmin koetut traumat, jolloin läheisten henkinen jaksaminen heikkeni entisestään. Lisäksi läheiset kokivat samanaikaisesti muitakin vastoinkäymisiä, kuten perheenjäsenen alkoholisoitumista, kuolemaa ja perheen henkistä tuhoutumista. Läheisille tapahtuvien toissijaisten menetysten ja vastoinkäymisten tiedetään vahvistavan ensisijaista, henkirikoskuolemaan liittyvää surua (van der Houwen ym. 2010b). Henkirikoksen myötä läheisten elämän perustukset romahtivat täysin, etenkin mikäli he joutuivat selviämään arkeen, työhön ja taloudellisiin ongelmiin liittyvissä asioissa yksin. Perinnönjaot saattoivat olla riitaisia, eivätkä läheiset saaneet kärsimyskorvauksia tekijän ollessa varaton. Näin ollen läheisten surussa selviytymisestä tulee entistä moniulotteisempaa ja mutkikkaampaa, kuten myös Parkes (1986) on todennut.

Läheiset kokivat leimatuksi tulemista ja sosiaalista etäännyttämistä yhteisössään, mutta myös omien läheistensä osalta. Leimatuksi tulemista pahensi pienellä paikkakunnalla asuminen ja kuoleman julkisuus mediassa. Suurempiin maihin verrattuna median

toiminta läheisten selviytymistä estävänä tekijänä voikin Suomessa nousta selkeämmin esille. Aikaisemmista tutkimuksista (DeYoung & Buzzi 2003; Alarcão ym. 2008) poiketen tämän tutkimuksen tuloksissa media koettiin pelkästään selviytymistä estävänä tekijänä. Lehdistön uutisoidessa tapahtumista läheiset kokivat lehdistön vääristelevän tapahtumia. He kokivat lehdistön yrittävän edistää myyntiään otsikoimalla tapahtumia dramaattisesti ja julkaisemalla juttuja epäolennaisista seikoista. Näin ollen henkirikoskuolema on luonnolliseen kuolemaan verrattuna hyvin julkinen ja mediassa riepoteltu tapahtuma (Baliko & Tuck 2008; Johnson 2012; Sharpe ym. 2012-2013).

Tässä tutkimuksessa läheiset eivät ilmaisseet puutetta tutkinta- ja oikeusprosessiin liittyvässä tiedonsaannissa (vrt. Armour 2002). Sen sijaan henkirikokseen liittyvä oikeusprosessi koettiin kokonaisuudessaan hyvin raskaana. Oikeusprosessit kestivät vuosia ja tuona aikana läheisten tuli osallistua niihin useita kertoja. Läheisillä oli mahdollisuus surutyöhön vasta oikeudenkäyntiprosessin päätyttyä, jolloin heidän henkisiä haavojaan ei enää julkisesti revitty auki. Läheisille oli kuitenkin tärkeää, että tekijä saa rikoksestaan mahdollisimman pitkän tuomion. Aiemmissä tutkimuksissa oikeudenkäynnin päättymisen ja tekijän tuomitsemisen on todettu olevan läheisille henkisesti vapauttavia tilanteita (Alarcão ym. 2008; Baliko & Tuck 2008).

Tekijän olemassaolo koettiin ahdistavana ja pelottavana. Tekijä saattoi pyydellä tekoaan anteeksi, valehdella tapahtumista, syyttää tapahtuneesta surmattua tai ottaa yhteyttä surmatun läheisiin esimerkiksi vankilasta käsin. Tekijän katumattomuuden tiedetään estävän läheisten selviytymistä (Laughon ym. 2008). Tässä tutkimuksessa erityisesti tekijän pyrkimykset olla vastaamatta teoistaan tai muulla lailla teeskentelevä suhtautuminen asian todelliseen, vakavaan luonteeseen koettiin äärimmäisen loukkaavana ja satuttavana. Lisäksi tekijän tapaamisen mahdollisuus ahdisti ja pelotti läheisiä. Tämän vuoksi kiinniotettuun epäiltyyn liittyviin menettelytapoihin tulisi kiinnittää huomiota. Poliisin toimintatapojen tulisi olla sellaisia, että läheiset näkisivät ja kohtaisivat tekijän vain tutkinnan ja oikeusprosessin kannalta välttämättömissä tilanteissa.

Pohdinta

Tutkimuksen eettisyys

Henkirikosuhrien läheisten surun ja selviytymisen tutkiminen vaatii eettistä pohdintaa, sillä aihe on erityisen sensitiivinen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tutkimuksen aihevalinta on perusteltu, sillä henkirikosuhrien läheisten surua ja selviytymistä on tutkittu Suomessa vähän (Poijula 2010). Aikaisemmin henkirikosuhrien läheisten auttamistyössä on jouduttu hyödyntämään tietoa muita surevia ihmisryhmiä koskevista tutkimuksista (Armour 2002). Tällä tutkimuksella pyrittiin täydentämään ilmiötä koskevaa tiedonaukkoa (Kylmä 2008) ja luomaan ymmärrystä nimenomaan henkirikosuhrien läheisten surusta ja selviytymisestä.

Tutkimusta tehtiin sitoutuen tutkimuseettisiin periaatteisiin, jonka johdosta hyvän tekeminen, pahan tekemisen välttäminen, oikeudenmukaisuus ja autonomian kunnioittaminen loivat eettisen pohjan tutkijan toiminnalle ja tutkimusprosessille (Kylmä 2008). Tutkimuksen lähtökohtana pidettiin sitä, että siitä koituva hyöty on suurempi kuin tutkimukseen osallistumisesta aiheutuva haitta (Länsimies-Antikainen 2008). Läheisten mahdollinen haavoittuvuus ja aiheen sensitiivisyys otettiin huomioon aineistonkeruun, analyysin ja raportoinnin aikana (Kylmä 2008; Aho & Kylmä 2012). Tutkimuksen tiedonantajat tavoitettiin Henkirikoksen uhrien läheiset ry:n ja Facebookin suljettujen vertaistukiryhmien kautta. Lupa aineiston keräämiseen pyydettiin sekä Huoma ry:ltä että suljettujen keskustelupalstojen moderaattoreilta.

Tutkimusta tehtiin hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen (TENK 2012). Tutkimuksen elektronisen kyselyn saatekirjeessä tiedotettiin tutkimuksen tarkoituksesta, vapaaehtoisuudesta ja luottamuksellisuudesta. Tiedonantajilla oli mahdollisuus halutessaan olla puhelimitse tai sähköpostitse yhteydessä tutkimushankkeen johtajaan sekä itse päättäjään. Päättökijä vastasi läheisten sähköposteihin kertoen lisätietoa tutkimuksen tekemisen tarkoituksesta ja tulosten käyttötarkoituksesta. Tutkimukseen osallistuminen tapahtui anonymisti, mutta halutessaan tutkimukseen osallistuva

läheinen sai jättää yhteystietonsa mahdollista tutkimushaastattelua varten. Tutkimusaiheen arkaluonteisuuden vuoksi tutkimukseen osallistuvat läheiset saivat koska tahansa halutessaan jättäytyä tutkimuksesta pois. Tässä tutkimuksessa yksi läheinen perui osallistumisensa haastatteluun kokien, että siitä olisi ollut haittaa hänen jaksamiselleen.

Haastatteluiden ajankohta ja paikka sovittiin yhdessä tutkimukseen osallistuvan läheisen kanssa. Suullinen tietoinen suostumus haastattelua varten pyydettiin läheiseltä vielä uudelleen haastattelutilanteessa. Haastateltavia läheisiä informoitiin haastattelun nauhoittamisesta. Haastattelutilanteiden jälkeen tutkija pyrki varmistumaan osallistujien jaksamisesta keskustelemalla tutkimukseen osallistumisen herättämistä tunteista. Heitä pyydettiin ottamaan yhteyttä tutkijaan, mikäli he haluaisivat lisätietoja tutkimuksesta tai mikäli he haluaisivat tehdä lisäyksiä haastatteluissa antamiinsa vastauksiin. Lisäksi heitä tiedotettiin tutkimusaineiston säilyttämisestä ja tutkimustulosten raportointiaikataulusta. (Kylmä & Juvakka 2007.)

Tutkimusaineistoa käsittelivät ainoastaan tutkimusryhmä ja sen käsitteleminen tapahtui luottamuksellisesti. Nauhoitetut haastattelut, litteroidut tekstit ja vaiheittain etenevä aineiston analyysi oli tallennettuna päätutkijan salasanasuojatulle tietokoneelle. Analyysin alkaessa tiedonantajien alkuperäisilmaisuista poistettiin haastatteluissa esille tulleet surmattuihin, perheenjäseniin sekä lemmikkieläimiin liittyvät yksityiskohdat. Tutkimukseen osallistuneiden anonymiteettia suojattiin koko tutkimusprosessin ajan, eikä esimerkiksi läheisten nimiä tai sellaisia henkirikoksen tapahtumiin liittyviä yksityiskohtia, joista läheiset olisi mahdollista tunnistaa, raportoitu missään tutkimuksen vaiheessa. (Kylmä & Juvakka 2007; Aho & Kylmä 2012.)

Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on keskeistä arvioida tutkimuksella tuotetun tiedon totuudenmukaisuutta. Tämän tutkimuksen

luotettavuuden arvioinnissa käytetään laadullisen tutkimuksen yleisiä luotettavuuskriteereitä: uskottavuus, vahvistettavuus, refleksiivisyys ja siirrettävyys. (Kylmä ym. 2003; Kylmä & Juvakka 2007.)

Tutkimuksen uskottavuuden arvioinnilla viitataan tutkimuksen ja sen tulosten uskottavuuden osoittamiseen (Kylmä & Juvakka 2007) arvioiden, kuinka hyvin tutkimuksen aineisto ja analyysi kuvaavat tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä (Graneheim & Lundman 2004). Tämän laadullisen tutkimuksen uskottavuutta lisäsi aineistotriangulaation (e-lomake ja haastattelut) käyttäminen aineistonkeruussa (Graneheim & Lundman 2004). Näin saatiin ilmiöstä perusteellinen ja rikas kuvaus. Tutkimusaineiston rikkautta lisäsi se, että tutkimuksen tiedonantajina oli kaiken ikäisiä aikuisia, eikä esimerkiksi pelkästään hyvin nuoria tai hyvin iäkkäitä läheisiä (Graneheim & Lundman 2004).

Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä luotiin tutkittavaa ilmiötä kuvaava teoreettinen rakennelma, jolla pystyttiin vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin (Kylmä ym. 2003). Runsaan aineiston hahmottaminen ja analysoiminen tapahtui systemaattisesti merkityksellisten ilmaisujen koodaamisen ja taulukoinnin avulla. Analyysin paikkansapitävyyttä arvioitaessa palattiin useita kertoja aineiston alkuperäisilmaisujen pariin. Päättökijä pyrki koko analyysin ajan varmistamaan, että tulokset vastaavat läheisten käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä (Kylmä & Juvakka 2007). Lisäksi tutkimuksen uskottavuutta vahvisti se, että tutkimusprosessista ja analyysistä keskusteltiin surututkimuksen asiantuntijoiden kanssa. (Kylmä & Juvakka 2007.)

Tutkimuksen vahvistettavuudella viitataan koko tutkimusprosessiin ja siihen, kuinka tarkasti ja läpinäkyvästi tutkimuksen eri vaiheet on raportoitu. Tämän tutkimuksen tutkimusraportti sisältää tarkan kuvauksen tutkimusprosessista. (Kylmä & Juvakka 2007.) Tutkimusaineiston pelkistämisen- ja luokitteluprosessia on kuvattu yksityiskohtaisesti tässä artikkelissa. Lisäksi artikkelin tulososioon on liitetty useita alkuperäisilmaisuja, joilla tuodaan läpinäkyvyyttä analyysiin ja siten vahvistetaan

luotettavuutta.

Refleksiivisyys tarkoittaa tutkimuksen tekijän tietoisuutta omista lähtökohdistaan tutkimuksen tekijänä (Kylmä & Juvakka 2007). Huolimatta siitä, että tutkimusryhmällä on vahva kokemus surun tutkimuksesta eri konteksteissa, tässä tutkimuksessa huomioitiin erityisesti se, että tiedonantajat olivat nimenomaan henkirikosuhrien läheisiä. Ennen tutkimusaineiston analyysia perehdyttiin kirjallisuuskatsauksena henkirikosuhrien läheisten selviytymiseen tiedostaen, ettei kansainvälisiä tutkimustuloksia voida suoraan ja ilman lisätutkimusta siirtää suomalaiseen kontekstiin. Tässä tutkimuksessa päätutkija on fokusoanut koko tutkimusprosessin ajan ilmiötä nimenomaan tutkimuksen tiedonantajien kertomusten ja kokemusten näkökulmasta. (Kylmä & Juvakka 2007.)

Siirrettävyydellä tarkoitetaan tutkimustulosten siirrettävyyttä muihin vastaavanlaisiin tilanteisiin (Kylmä & Juvakka 2007). Siirrettävyyttä arvioitaessa on tärkeää pohtia kontekstin, tiedonantajien, aineistonkeruun ja analyysiprosessin kuvauksen selkeyttä (Graneheim & Lundman 2004). Tutkimuksen tiedonantajat tavoitettiin pääosin Henkirikoksen uhrien läheiset ry:n kautta. Näin varmistuttiin siitä, että tiedonantajilla on omakohtaista kokemusta ilmiöstä (Kylmä & Juvakka 2007). Tutkimuksen tiedonantajien taustoja on kuvattu mahdollisen yksityiskohtaisesti säilyttäen kuitenkin anonymiteettiä. Tässä tutkimuksessa e-lomakkeeseen vastanneista läheisistä vain kolme oli miehiä, joka vaikuttaa tulosten yleistettävyyteen. Aiemmissä tutkimuksissa on todettu eroja ja tiettyjä erityispiirteitä miesten ja naisten välillä (van der Houwen ym. 2010a; Aho ym. 2013), joten tuloksia ei välttämättä kaikilta osin voida yleistää miesten suruun ja selviytymiseen.

Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää laajasti yhteiskunnassamme eri ammattialoilla ja vertaistukitoiminnan kehittämisessä sekä ammattihenkilöiden koulutuksessa. Tämän

tutkimuksen pohjalta voidaan esittää seuraavia johtopäätöksiä ja suosituksia:

1. Henkirikosuhrien läheiset kokevat hyötyvänsä nopeasti saadusta ja pitkäkestoisesta tuesta. He hyötyisivät erityisesti surun käsittelemiseen ja arjessa pärjäämiseen kohdennetusta tuesta. Tuen tulisi olla helposti saatavilla, sillä henkirikoskuoleman jälkeen surmatun läheiset ovat henkisesti erittäin kuormittuneita. Yhden perheenjäsenen suru on koko perheen suru, ja sen vuoksi läheisille tarjotun tuen tulee olla sekä yksilöille että koko perheelle suunnattua.

2. Tutkimustulosten perusteella ammattihenkilöiden huono kohtaaminen voi estää avun piiriin hakeutumista ja vahvistaa suruun liittyviä negatiivisia tunteita. Ammattihenkilöiden huono kohtaaminen ilmeni epäammattillisuutena, välinpitämättömyytenä sekä jopa terapeutin yhtäkkisinä poissaoloina. Nämä asiat voivat osaltaan estää läheisiä vastaanottamasta ammattiapua ja ajan kuluessa myös heikentää läheisten ja heidän perheidensä elämänlaatua. Eri alojen ammattihenkilöt ovat merkittävässä roolissa läheisten auttamistyössä heti surun alkuvaiheessa, mutta myös vuosien päästä henkirikoskuolemasta. Tämän vuoksi henkirikosuhrien läheisten suruun liittyvän tiedon jakamista ja koulutuksen tarjoamista suositellaan kaikille niille ammattihenkilöille, jotka työssään kohtaavat henkirikosuhrien läheisiä. Lisäksi ammattiauttajien, terapeuttien ja terveydenhuollon työntekijöihin kokemuksia surevan kohtaamisesta tulisi kartoittaa ja tehdä jatkotutkimusta heidän koulutuksensa tarpeista. Jatkotutkimusta tulisi myös tehdä ammattiauttajien jaksamisen, työn kuormittavuuden ja tuen tarpeista.

3. Henkirikoskuolemaan liittyvä suru sisälsi erityisiä, väkivaltakuoleman aiheuttamia elementtejä. Tässä tutkimuksessa läheiset pyrkivät selvittämään surmatun viime hetkiä ja käymään tapahtumia läpi surmatun viimeisenä elossa nähneiden henkilöiden kanssa. Tilanteita kuvattiin vapauttaviksi. Läheisiä huojensi tieto siitä, että tekijä oli saatu kiinni ja tuomittu vankeuteen. Tutkimuksen avulla ei kuitenkaan pystytty luomaan ymmärrystä selvittämättömiin henkirikostapauksiin liittyvästä surusta. Jatkotutkimusta

tarvitaan myös selvittämättömiin väkivaltarikoksiin ja katoamisiin liittyvästä surusta ja selviytymisestä.

4. Tässä tutkimuksessa oli mukana myös läheisiä, jotka olivat sekä surmatun että tekijän läheisiä. Tuloksista kävi ilmi, että he kokivat ristiriitaisuutta ja häpeää. Tiedonantajien vastauksista ei kuitenkaan syntynyt syvällisempää kuvausta heidän suruunsa liittyen. Jatkotutkimusta tulisi tehdä myös tekijän läheisten surusta ja selviytymisestä sekä heidän tuen tarpeistaan.

5. Jatkotutkimusta tulisi tehdä niistä henkirikosuhrien läheisistä, jotka eivät ole päätyneet ammattiavun piiriin. Tässä tutkimuksessa avun saannin estyminen johtui läheisen riittämättömistä voimavaroista tai aikaisempien negatiivisten kohtaamisten aiheuttamasta haluttomuudesta hakea apua. Toisekseen joskus läheisen omat perheenjäsenet eivät halunneet hakea apua tai osallistua terapiaan. Kolmanneksi avun saanti estyi ammattihenkilöiden huonon kohtaamisen vuoksi. Läheiset myös ilmaisivat, etteivät halustaankaan huolimatta päässeet ammattiauttajalle. Jatkotutkimusta avun saannin vastaanottamisen ja estymisen syihin liittyen tulisi tehdä sekä laadullisesti että tilastollisesti.

Kirjoittajat

Tanja Virta on terveystieteiden maisteri ja sairaanhoitaja Tampereen yliopistollisessa sairaalassa. Hän kiinnostui surututkimuksesta opiskellessaan Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa. Yhteystiedot: virta.tanja@gmail.com

Marja Kaunonen on terveystieteiden tohtori ja hoitotieteen dosentti. Hän työskentelee hoitotieteen professorina Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa. Hänen hoitotieteen väitöskirjansa käsitteli surevien perheiden tukemista ja sen jälkeinen tutkimus on kohdistunut eri perheenjäsenten suruun, selviytymiseen ja tukemiseen läheisen kuoleman jälkeen sekä myös lapsettomuudessa tai perheenjäsenen sairastuessa. Yhteystiedot: marja.kaunonen@uta.fi

Anna Liisa Aho on terveystieteiden tohtori ja dosentti, joka työskentelee Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa, terveystieteissä. Aho on pitkään tutkinut surua, selviytymistä ja surevien moniammatillista tukemista eri näkökulmista. Aho myös kouluttaa ja luennoi aihealueesta eri alojen ammattihenkilöstöä. Yhteystiedot: anna.l.aho@uta.fi

Lähteet

Aho, Anna L, Tiina Kuismin, ja Marja Kaunonen. "Vertaistuen vaikutukset lapsen kuoleman kokeneiden vanhempien surureaktioihin." *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 50 (2013): 21-37. <https://journal.fi/sla/article/view/8560>.

Aho, Anna L ja Jari Kylmä. "Sensitiivinen tutkimus hoitotieteessä: näkökohtia tutkimusprosessin eri vaiheissa." *Hoitotiede* 24 (2012): 271-280. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1580734>.

Alarcão, Ana, Maria Carvalho, and Sandra Pelloso. "The death of a young son in violent circumstance: Understanding the experience of the mother." *Revista Latino-Americana De Enfermagem (RLAE)* 16 (2008): 341-347. doi: 10.1590/S0104-11692008000300002.

Aldrich, Holly and Diya Kallivayalil. "Traumatic grief after homicide: Intersections of individual and community loss." *Illness, Crisis & Loss* 24 (2016): 15-33. doi: 10.1177/1054137315587630.

Armour, Marilyn. "Experiences of covictims of homicide. Implications for research and practice." *Trauma, Violence & Abuse* 3 (2002):109-124. doi: 10.1177/15248380020032002.

Armour, Marilyn. "Meaning making in the aftermath of homicide." *Death Studies* 27 (2003): 519-540. doi: 10.1080/07481180302884.

Armour, Marilyn. "Violent death: Understanding the context of traumatic and stigmatized grief." *Journal of Human Behavior in the Social Environment* 14 (2006): 53-90. doi: 10.1300/J137v14n04_04.

Asaro, M Regina. "Working with adult homicide survivors, part I: Impact and sequelae of murder." *Perspectives in Psychiatric Care* 37 (2001): 95-101. PMID: 15521297.

Bailey, Annette, Camille Hannays-King, Jennifer Clarke, Eleanor Lester, and Divine Velasco. "Black mothers' cognitive process of finding meaning and building resilience

after loss of a child to gun violence.” *British Journal of Social Work* 43 (2013a): 336-354. doi: 10.1093/bjsw/bct027.

Bailey, Annette, Manoj Sharma, and Michelle Jubin. “The mediating role of social support, cognitive appraisal and quality health care in black mothers’ stress-resilience process following loss to gun violence.” *Violence and Victims* 28 (2013b): 233-247. PMID: 23763109.

Baliko, Beverly and Inez Tuck. “Perceptions of survivors of loss by homicide: Opportunities for nursing practice.” *Journal of Psychosocial Nursing & Mental Health Services* 46 (2008): 26-34. PMID: 18548868.

Chapple, Alison, Chris Swift, and Sue Ziebland. “The role of spirituality and religion for those bereaved due to a traumatic death.” *Mortality* 16 (2011): 1-19. doi: 10.1080/13576275.2011.535998.

Compas, Bruce E, Jennifer K Connor-Smith, Heidi Saltzman, Alexandria H Thomsen, and Martha E. Wadsworth. “Coping with stress during childhood and adolescence: Problems, progress, and potential in theory and research.” *Psychological Bulletin* 127 (2001): 87-127. PMID: 11271757.

Currier, Joseph M, Jason M Holland, and Robert A Neimeyer. “Sense-making, grief, and the experience of violent loss: toward a mediational model.” *Death Studies* 30 (2006): 403-428. doi: 10.1080/07481180600614351.

Currier, Joseph M, Jesse D Mallot, Tiffany E Martinez, Charlotte E Sandy, and Robert A Neimeyer. “Bereavement, religion, and posttraumatic growth: A matched control group investigation.” *Psychology of Religion and Spirituality* 5 (2013): 69-77. doi: 10.1037/a0027708.

DeYoung, Robert and Barbara Buzzi. “Ultimate coping strategies: The difference among parents of murdered or abducted, long-term missing children.” *Omega: Journal of Death & Dying* 47 (2003): 343-360. doi: 10.2190/QYTT-GC1X-MNLX-6WLU.

Erjanti, Helena. *From Emotional Turmoil to Tranquility*. Acta Universitatis Tamperensis 715. *Väitöskirja*. Tampere: Tampere University Press, 1999

Ganpat, Soenita, Sven Granath, Johanna Hagstedt, Janne Kivivuori, Martti Lehti, Marieke Liem, and Paul Nieuwbeerta. *Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden. A first study on the European Homicide Monitor data*. Västerås: Edita Norstedts, 2011. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152494/259_Granath_et_al_2011.pdf.

Graneheim, Ulla H and Berit Lundman. “Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness.” *Nurse Education Today* 24 (2004): 105–112. doi: 10.1016/j.nedt.2003.10.001.

Hogan, Nancy, Janice N Morse, and Maritza C Tasón. “Toward an experiential theory of bereavement.” *Omega: Journal of Death and Dying* 33 (1996): 43–65. doi: 10.2190/GU3X-JWV0-AG6G-21FX.

Holland, Jason M, Joseph M Currier, and Robert A Neimeyer. “Meaning reconstruction in the first two years of bereavement: The role of sense-making and benefit-finding.” *Omega* 53 (2006): 175–191. doi: 10.2190/FKM2-YJTY-F9VV-9XWY.

Hooyman, Nancy R and Betty J Krame. *Living through loss: Interventions across the life span*. New York: Columbia University Press, 2006.

van der Houwen, Karolijne, Margaret Stroebe, Henk Schut, Wolfgang Stroebe, and Jan van den Bout. “Mediating processes in bereavement: The role of rumination, threatening grief interpretations, and deliberate grief avoidance.” *Social Science and Medicine* 71 (2010a): 1669–1676. doi: 10.1016/j.socscimed.2010.06.047.

van der Houwen, Karolijne, Margaret Stroebe, Wolfgang Stroebe, Henk Schut, Jan van den Bout, and Leoniek Wijngaards-de Meij. “Risk factors for bereavement outcome: a multivariate approach.” *Death Studies* 34 (2010b): 195–220. doi: 10.1080/07481180903559196.

Jacob, Susan R. “An analysis of the concept of grief.” *Journal of Advanced Nursing* 18 (1993): 1787–1794. doi: 10.1046/j.1365-2648.1993.18111787.x.

Jacobs, Katie A, Ashley RP Wellman, Amanda M Fuller, Celeste P Anderson, and Samantha M. Jurado. “Exploring the familial impact of cold case homicides.” *Journal of Family Studies* 22 (2016): 256–271. doi: 10.1080/13229400.2015.1065195.

Johnson, Celeste M. “African-American teen girls grieve the loss of friends to homicide: Meaning making and resilience.” *Omega: Journal of Death and Dying* 61 (2010): 121–143. doi: 10.2190/OM.61.2.c

Johnson, Celeste M. “The loss of friends to homicide and the implications for the identity development of urban African American teen girls.” *Clinical Social Work Journal* 42 (2012): 27–40. Luettu 8.8.2013. <https://doi.org/10.1007/s10615-012-0425-y>

Kübler-Ross, Elisabeth and David Kessler. *Suru ja surutyö*. Helsinki: Basam Books Oy, 2006.

Kylmä, Jari. "Näkökohtia tutkimusetiikasta laadullisessa terveystutkimuksessa." Teoksessa *Etiikkaa monitieteisesti: Pohdintaa ja kysymyksiä*, toimittaneet Anna-Maija Pietilä ja Helena Länsimies-Antikainen, 109-120. Kuopion yliopiston julkaisuja F. Yliopistotiedot 45. Kuopio: Kuopion yliopisto, 2008. Luettu 18.8.2014. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-951-27-0130-8/urn_isbn_978-951-27-0130-8.pdf

Kylmä, Jari ja Taru Juvakka. *Laadullinen terveystutkimus*. Helsinki: Edita Prima Oy, 2007.

Kylmä, Jari, Katri Vehviläinen-Julkunen, and Juhani Lähdevirta. Laadullinen terveystutkimus - mitä, miten miksi? *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 3 (2003): 609-615.

Laughon, Kathryn, Richard H Steeves, Barbara Parker, Andea Knopp, and Erika M Sawin. "Forgiveness, and other themes, in women whose fathers killed their mothers." *Advances in Nursing Science* 31 (2008): 153-163. doi: 10.1097/01.ANS.0000319565.68760.4d.

Lehti, Martti. *Henkirikoskatsaus 2017*. Katsauksia 19/2017. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2017. Luettu 6.4.2017. <http://hdl.handle.net/10138/175210>

Lehti, Martti ja Janne Kivivuori. "Henkirikokset." Teoksessa *Rikollisuustilanne 2012: Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 264, 2013. <http://optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/rikollisuustilanne/rikollisuustilanne2012/esj5ICJ9/Rikollisuuskehitys.pdf>

Lichtenthal, Wendy G, Robert A Neimeyer, Joseph M Currier, Kailey Roberts, and Nancy Jordan. "Cause of death and the quest for meaning after the loss of a child." *Death Studies* 37 (2013): 311-342. doi: 10.1080/07481187.2012.673533.

Länsimies-Antikainen, Helena. "Ihmisten tutkimiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä: pohdintaa tietoon perustuvasta suostumuksesta." Teoksessa *Etiikkaa monitieteisesti: Pohdintaa ja kysymyksiä*, toimittaneet Anna-Maija Pietilä ja Helena Länsimies-Antikainen, 91-108. Kuopion yliopiston julkaisuja F. Yliopistotiedot 45. Kuopio: Kuopion yliopisto, 2008. Luettu 18.8.2014. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-951-27-0130-8/urn_isbn_978-951-27-0130-8.pdf

Morrall, Peter, Mike Hazelton, and William Shackleton. "Homicide and its effect on secondary victims." *Mental Health Practice* 15 (2011): 14-19. <http://journals.rcni.com/doi/pdfplus/10.7748/mhp2011.11.15.3.14.c8772>.

Murphy, Shirley A. "Parent bereavement stress and preventative intervention following the violent deaths of adolescent or young adult children." *Death Studies* 20 (1996): 441-452. doi: 10.1080/07481189608252753.

Murphy, Shirley A, L Clark Johnson, and Janet Lohan. "Finding meaning in a child's violent death: A five-year prospective analysis of parents' personal narratives and empirical data." *Death Studies* 27 (2003): 381-404. doi: 10.1080/07481180302879

Parappully, Jose, Robert Rosenbaum, Leland van den Daele, and Esther Nzewi. "Thriving after trauma: The experience of parents of murdered children." *Journal of Humanistic Psychology* 42 (2002): 33-70. doi: 10.1177/0022167802421003

Parkes, Colin M. 1986. *Bereavement: Studies of grief in adult life*. 2. painos. Tavistock Publications, London.

Parkes, Colin M and Holly G Prigerson. *Bereavement: Studies of grief in adult life*. 4. painos. New York: Routledge, 2010.

Poijula, Soili. *Henkirikosuhrien perheenjäsenten selviytyminen, mielenterveys ja kokemukset tuesta ja palveluista*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:21. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö: 2010. Luettu 7.5.2013. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3037-7>

Rikoslaki 21.4.1995/578. Luku 21, 1-4 § ja 8-9 §. Luettu 20.7.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L21>

Saaranen-Kauppinen, Anita ja Anna Puusniekka. *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto, 2006. Luettu 5.3.2017. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Sharpe, Tanya L and Javier Boyas. "We fall down: The African American experience of coping with the homicide of a loved one." *Journal of Black Studies* 42 (2011): 855-873. PMID: 22073426.

Sharpe, Tanya L, Sean Joe, and Katie C Taylor. "Suicide and homicide bereavement among African Americans: Implications for survivor research and practice." *Omega: Journal of Death and Dying* 66 (2012-2013): 153-172. PMID: 23472323.

Simpson, Roger and William Coté. *Covering violence: A guide to ethical reporting about victims and trauma*. 2. painos. New York: Columbia University Press, 2006.

Smit, Paul R, Rinke R de Jong, and Catrien C.J.H. Bijleveld. "Homicide data in Europe: Definitions, sources and statistics." Teoksessa *Handbook of European homicide research: patterns, explanation, and country studies*, edited by Marieke Liem and William Pridemore, 5-23. New York: Springer, 2012. doi: 10.1007/978-1-4614-0466-8_2.

Steeves, Richard, Kathryn Laughon, Barbara Parker, and Florence M Weierbach. "Talking about talk: The experiences of boys who survived intraparental homicide." *Issues in Mental Health Nursing* 28 (2007): 899-912. doi: 10.1080/01612840701493576.

Steeves, Richard and Barbara Parker. "Adult perspectives on growing up following uxoricide." *Journal of Interpersonal Violence* 22 (2007): 1270-1284. doi: 10.1177/0886260507305153.

Stroebe, Margaret. "Coping with bereavement: A review of the grief work hypothesis." *Omega: Journal of Death and Dying* 26 (1993): 19-42. <https://doi.org/10.2190/TB6U-4QQC-HR3M-V9FT>.

Stroebe, Margaret and Henk Schut. "The dual process model of coping with bereavement: rationale and description." *Death Studies* 23 (1999): 197-224. doi: 10.1080/074811899201046.

Stroebe, Margaret and Henk Schut. "The dual process model of coping with bereavement: A decade on." *Omega: Journal of Death and Dying* 61 (2010): 273-289. doi: 10.1080/074811899201046.

TENK 2012. *Hyvä tieteellinen käytäntö ja loukkausepäilyjen käsitleminen Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Luettu 30.8.2017. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tilastokeskus. 2016. Kuolemansyyt. Tapaturmiin tai väkivaltaan kuolleet peruskuolemansyyiin (122-luokkainen luokitus), iän ja sukupuolen mukaan, päihtyneet erikseen 1998-2015. Tilastokeskuksen PX-Web -tietokantahaku 2006-2015. Luettu 6.4.2017. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__ter__ksyyt/060_ksyyt_tau_106.px/?rxid=25ee2b39-a24e-4213-a4fa-b89b97cabb2

UNODC. Global study on homicide 2011. Trends, contexts, data. UNODC United Nations Office on Drugs and Crime, 2011. Luettu 10.10.2014. http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/Homicide/Globa_study_on_homicide_2011_web.pdf

Wellman, Ashley RP. "Grief in comparison: Use of social comparison among cold case homicide survivors." *Journal of Loss and Trauma* 19 (2014): 462-473. doi: 10.1080/15325024.2013.801306.

Williams, Joah L and Alyssa A Rheingold. "Barriers to care and service satisfaction following homicide loss: Associations with mental health outcomes." *Death Studies* 39 (2015): 12-18. doi: 10.1080/07481187.2013.846949.

Zinzow, Heidi M, Alyssa A Rheingold, Michelle Byczkiewicz, Benjamin E Saunders, and Dean G Kilpatrick. "Examining posttraumatic stress symptoms in a national sample of homicide survivors: Prevalence and comparison to other violence victims." *Journal of Traumatic Stress* 24 (2011): 743-746. doi: 10.1002/jts.20692.

Abstract

On average, 95 people die as victims of homicide in Finland each year. Several family members, friends, and other significant others grieve the loss on each homicide victim. The grief experienced after a homicide death is traumatic and prolonged. Even after ten years, more than half of the significant others suffer from one or several psychological problems, so they should be acknowledged as the secondary victims of homicide.

This study is part of the grief study project of the University of Tampere. The purpose of this study is to describe the significant others' grief and factors promoting and hindering their coping after a homicide death. The data were collected through an electronic questionnaire and by interviews. Thirty-four significant others took part in the study, and later on themed interviews were conducted with three of them. A qualitative content analysis was carried out on the data.

The significant others' grief emerged as traumatic grief and as the feeling of living a shattered life. Traumatic grief occurred in waves and included strong emotions, the sensation of being overwhelmed by grief, and the desire to maintain an attachment to the loved one. The feeling of living a shattered life manifested itself as losing one's joy for living,

and having difficulties in coping with life, but also as orientating to the future.

The coping of the significant others was promoted by receiving appropriate support from significant others, professionals, and the community. Furthermore, protecting oneself from further harm, strength of character, and pursuing an active life were recognized as individual strengths that promoted coping. Lastly, coping was promoted by the renewal of life, which consisted of maintaining a connection with the loved one, coming to terms with the new reality, and experiencing goodness in life.

By contrast, an unbearable burden of grief hindered coping. The significant others experienced emotional suffering, were alone with their grief, and felt socially stigmatized within their communities. They worried for their grieving family members, had negative encounters with professionals, and simultaneously experienced other negative life events. As the foundations of their lives were shaken, they experienced financial instability and difficulties in coping with everyday life. The publicity related to the homicide, painful court trials, and the existence of the perpetrator kept on reopening the significant others' mental wounds.

The study findings increase understanding of the significant others' grief and coping after a homicide death. The significant others would benefit from support that is specifically aimed at promoting grief processing and coping with everyday life. The findings can be utilized in developing health care and peer support activities, and when training professionals who deal with significant others after a homicide death.

Keywords: homicide, significant others, grief, coping